

Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės ir Livonijos 1529 m. sienos aprašas

Dr. Andrej Ryčkov

Lietuvos istorijos institutas, Tiltų g. 17, LT-01101 Vilnius,

El. p. andrej.ryckov@gmail.com

ORCID: 0000-0002-7008-9990

Dr. Ernestas Vasiliauskas

Klaipėdos universitetas, Baltijos regiono istorijos ir archeologijos institutas, H. Manto g. 84, LT-92294 Klaipėda

El. p. ernestas@inbox.lv

ORCID: 0000-0001-9995-1305

Anotacija. Straipsnyje analizuojamas, pirmą kartą publikuojamas ir į lietuvių kalbą išverčiamas 1529 m. sausio 12 d. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės ir Livonijos konfederacijos sienos aprašymas. Nustatyta dalies toponimų lokacijos, kurios iki šiol nebuvo žinomos. Aiškinamasi dokumento sudarymo ir archyvavimo aplinkybės. Keliamą hipotezę, kad dokumento juodraščių sudarė Aleksandras (Aleksna) Krivecas, vėliau jį perdavė saugoti kancleriui Albertui Goštautui.

Esminiai žodžiai: Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė, Lietuvos Metrika, Livonija, siena.

Abstract. This article is the first to publish, translate to Lithuanian, and analyse the description of border between the Grand Duchy of Lithuania and Confederation of Livonia dated on January 12th, 1529. This paper establishes previously unknown locations of some of the toponyms mentioned. It also investigates the circumstances of creating and archiving this document. A hypothesis is raised that the document had been drafted by Alexander (Olechno) Krivec and was later transferred to chancellor Albertas Goštautas (pol. *Olbracht Gasztold*; bel. *Альбрэхт Гаіштольд*; rus. *Ольбрахт (Альберт) Гаіштольд*) for storage.

Keywords: Grand Duchy of Lithuania, Lithuanian Metrica, Livonia, border.

Pasibaigus kryžiaus karams ir intensyviai konfrontacijai su Vokiečių ordinu XV–XVI a. buvo nustatytos naujos sienos tarp Livonijos konfederacijos (toliau – Livonija) ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (toliau – LDK), tokiu būdu Kuršo, Žiemgalos ir Sėlos žemės buvo padalintos pusiau. Melno taikos sutartimi 1422 m. rugsėjo 27 d. buvo delimituota siena tarp LDK ir Vokiečių ordino (Prūsijoje ir Livonijoje). Jos demarkacija baigta 1426 m., darbams vadovavo Vilkmergės seniūnas Šedbaras Valmantaitis, todėl siena vėlesniuose šaltiniuose vadinama „Šedbaro siena“. Lyginant su ankstesne vad. Vaišvilto (†1370) siena, kuri buvo nustatyta apie 1367 m., konstatuojami pokyčiai Ordino naudai. Išliko tik vėlesni 1426 m. birželio pradžioje ir tiksliau nedatuoti iki 1545 m. sudaryti jos atkarpų aprašai tarp dab. Joniškio ir Šventosios žiočių Baltijos jūroje. Išsamiausias Šedbaro sienos (*limitum Scheidebori*)¹ aprašymas datuojamas 1545 m. liepos 27 d. (vienašališkai tikrino Livonijos pareigūnai)², kuriame atkartota, tikėtina, 1422/26 m. padėtis, tačiau paminėta daug naujų objektų buv. Žiemgaloje (pagal aprašymo seką iš rytų į vakarus tai būtų Tričių (*Krollkalne*) bei Pelaniškių (*Pillaten*) piliakalniai) ir gyvenamos vietos – kaimai, miesteliai (Daukšiogala, Grūžiai, Linkuva, Joniškis bei kt.), o tarp Raudės akmens ir Nemunėlio papildyta 1398 m. Salyno sutartimi. Siena tarp LDK ir Livonijos ne kartą atnaujinta, delimituota ir demarkuota (vienos ar kitos valstybės naudai) 1473 m. liepos 7 d. (dar kitaip vadinama „Radvilų siena“ arba „senąja Radvilų siena“, dar kartą patvirtinta 1557 m. Pasvalio sutartimi), 1529 m., 1541 m. sausio 25 d., 1542 m. vasario 8 d. (vienašališkai tikrino LDK pareigūnai). Sieną paskutinį kartą koreguota XVI a. antrojoje pusėje, Livonijos karo (1558–1583 m.) epochoje, kai LDK susigrąžino iš Kuršo ir Žiemgalos kunigaikštystės teritoriją tarp Šešėvės ir Nemunėlio upių (dab. Joniškio, Pakruojo r. Lietuvoje ir Bauskės kr. Latvijoje) (1583–1585 m.) ir Ukrių dvaro valdą (1587 m.), atiteko Aknystė (1561 m.)³. Kiekviename šiame šaltinyje randame vertingos informacijos, kuri ne tik padeda nustatyti pačios sienos lokaciją, konkrečius toponimus pasienio erdvėje, bet ir leidžia spręsti apie pasienyje po pasibaigusių karų XV–XVI a. sparčiai vykusius kolonizacijos procesus. Jie, kaip byloja Žiemgalos senkapių, dvarviečių, kaimaviečių archeologiniai radiniai, XVI a. ėjo į pabaigą⁴ (apie apgyvendinimo procesus tuo metu Kurše ir Sėloje tyrimų po kol kas nėra).

¹ ЛИЦКЕВИЧ, Олег. Делимитации и демаркации границы Великого Княжества Литовского с Ливонией в XIV–XV вв.: проблема источников. *Научные труды Республиканского института высшей школы. Исторические и психолого-педагогические науки. Сборник научных статей Основан в 2000 году*. 2022, вып. 22, ч. 1, с. 314–315.

² ČELKIS, Tomas. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teritorija: sienų samprata ir delimitaciniai procesai XIV–XVI amžiuje*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2014, p. 176–188.

³ ЯКОВЛЕВА, Мăрите. Вопрос о границах в отношениях герцогства Курляндия и Великого Княжества Литовского в XVI–XVIII вв. *Senosios Žiemgalos istorinis ir etnokultūrinis paveldas*. Sudarytojai Robertas Jurgaitis (atsakingasis redaktorius), Ernestas Vasiliauskas. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2004, p. 103–108.

⁴ VASILIAUSKAS, Ernestas. Žiemgalos apgyvendinimo raida XIV a. – XVI a. pradžioje. *Istorija*. 2009, Nr. 74, p. 4–12.

Pastaruoju metu LDK ir Livonijos sienos klausimą aktualizavo Zbislavo Voitkoviako, Munčio Auno, Tomo Čelkio, Dariaus Antanavičiaus, Laimos Bucevičiūtės ir Olego Lickevičiaus tyrimai⁵. Juose sienos klostymasis analizuotas LDK teritorializacijos proceso kontekste, tirtos tarpvalstybinės delimitacijos procedūros, bandyta nustatyti ir rekonstruoti atskirų sienos atkarpų lokaciją. Problemiškiausias iki šiol išlieka 1529 m. sienos aprašas, kuris ilgą laiką buvo laikomas įgyvendinta tarpvalstybine sutartimi⁶. 1528 m. pabaigoje Lietuvos didysis kunigaikštis Žygimantas Senasis susitarė su Livonijos magistru Valteriu Pletenbergu praveisti derybas dėl sienos. Abiejų šalių komisorių susitikimas buvo numatytas 1529 m. sausio 13 d. Baltijos jūros pakrantėje, ties Šventosios žiotimis⁷. Ta proga, anot O. Lickevičiaus, vienašališkai (iš Lietuvos pusės) buvo atliktas vad. Radvilų sienos patikrinimas, be Livonijos pusės patvirtinimo⁸. T. Čelkis teigia, kad susitarimas

⁵ WOJTKOWIAK, Zbysław. *Lithuania Transwilniensis saec. XIV – XVI. Podziały Litwy północnej w późnym średniowieczu*. Poznań: Wydawnictwo Poznańskie, 2005; AUNS, Muntis. Livonijas un Braslavas novada robeža. *Latvijas Zinātņu akadēmijas vēstis. A daļa*. 2008, Nr. 3/4, lpp. 27–33; WOJTKOWIAK, Zbysław. Północna granica Litwy w średniowieczu. „Limites Inter Litvaniam et Livonia“ z 1473 r. *Poznań–Wilno. Studia historyków w roku tysiąclecia Państwa Litewskiego*. Red. Zbysław Wojtkowiak. Poznań, 2010, s. 213–270; ČELKIS, Tomas; ANTANAVIČIUS, Darius. 1545 metų Livonijos ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės sienos patikrinimas (Livonijos pareigūnų ataskaita). *Lietuvos istorijos studijos*, 2011, t. 27, p. 164–178 [ankstesnės istoriografijos pristatymas: p. 164]; ČELKIS, Tomas. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teritorija*, p. 176–192; BUCEVIČIŪTĖ, Laima. *Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė XV–XVI a.: valstybės erdvės ir jos sienų samprata*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2015, p. 178–199; ЛИЦКЕВИЧ, Олег. Древнейшие участки Белорусско-Латвийской границы как историко-культурная ценность (к постановке проблемы), охрана и популяризация культурного наследия: мировой и отечественный опыт. Материалы международной научно-практической конференции. *Витебск, 22–23 октября 2021 г. Витебск: ВГУ имени П. М. Машерова*, 2021, с. 102–108; ЛИЦКЕВИЧ, Олег. Граница между ВКЛ и Ливонией от озера Курцума до Западной Двины в XIV–XV вв. *Актуальные проблемы источниковедения*. Материалы VI Международной научно-практической конференции. *Витебск, 23–24 апреля 2021 г. Витебск ВГУ имени П. М. Машерова*, 2021, с. 426–428; ЛИЦКЕВИЧ, Олег. Делимитации и демаркации, с. 313–322; ЛИЦКЕВИЧ, Олег. *Граница Великого княжества Литовского с Ливонией по Салинскому договору 1398 г.* Актуальные проблемы международных отношений и дипломатии: материалы VI Международной научно-практической конференции, Витебск, 19–20 мая 2022 г. *Витебск: ВГУ имени П. М. Машерова*, 2022, с. 48–52.

⁶ VARAKAUSKAS, Rokas. *Lietuvos ir Livonijos santykiai XIII–XVI a.* Vilnius: Mokslas, 1982, p. 241–244; KIAUPIENĖ, Jūratė. Valstybės erdvė: teritorija ir ribos. *Nauji horizontai: dinastija, visuomenė, valstybė. Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė 1386–1529 m. (Lietuvos istorija IV tomas)*. Jūratė Kiaupienė, Rimvydas Petrauskas, Vilnius: Baltos lankos, 2009, p. 50; *Latvijas vēstures atlants: no senajiem laikiem līdz mūsdienām: eksperimentāls mācību līdzeklis*. Galvenais redaktors Jānis Turlajs; [ievada autors Knuts Skujenieks]. 2. pārstrādātais izdevums. Rīga: Jāņa sēta, 2005, 1 atlants, lpp. 16. Plg. T. Čelkis vadina demilitaciniu aprašu, L. Bucevičiūtė – demilitaciniu dokumentu, O. Lickevičius – sienos aprašu. ČELKIS, Tomas. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teritorija*, p. 185; BUCEVIČIŪTĖ, Laima. *Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė*, p. 189–191; ЛИЦКЕВИЧ, Олег. Древнейшие участки, с. 103; ЛИЦКЕВИЧ, Олег. Граница между ВКЛ, с. 427–428; ЛИЦКЕВИЧ, Олег. Делимитации и демаркации, с. 318.

⁷ Analogiško dokumento Latvijos valstybiniame istorijos archyve (2022 m.) nepavyko aptikti. O. Lickevičius klaidingai nurodė 10 dieną. Rusėnų terminas *тыижден* reiškia ne sekmadienį, o savaitę. Šaltinyje minima komisorių susitikimo data (по св(я)тыхъ Трех Кролех в тыижден) ne sekmadienis, o savaitė po Trijų Karalių (t. y. ne sausio 10, o sausio 13 d.). Plačiau žr. 1 priedą; ЛИЦКЕВИЧ, Олег. Делимитации и демаркации, с. 318.

⁸ Ten pat, с. 318.

tarp šalių taip ir nebuvo pasiektas⁹. Dėl neįvardytų priežasčių komisijos nariai neturėjo galimybės susirinkti numatytu laiku. Tai paaiškėja iš 1530–1534 m. Žygimanto Senojo, kanclerio ir Vilniaus vaivados Alberto Goštauto korespondencijos. Nepaisant to, kad šis sienos aprašas nebuvo įtvirtintas teisiškai abiejų šalių sutartimi, jis teikia gausius ir dažnai unikalius topografinius duomenis apie šiaurinės LDK dalies pasienio erdvę, linijinės sienos sampratos klostymosi procesą.

Vienintelį kartą 1529 m. sienos aprašas buvo „publikuotas“ 1758 m. Motiejaus Dogelio parengtame rinkinyje, skirtame Lenkijos Karalystės ir LDK sienų kaitai¹⁰. Žvelgiant į šių dienų archeografijai keliamus reikalavimus, tik sąlyginai jį galima laikyti šaltinio publikacija. Originalus rusėniškas tekstas nebuvo transliteruotas, bet išverstas į to meto LDK vartotą lenkų kalbą¹¹. M. Dogelis naudojosi iki šiol žinomu vieninteliu šio sienos patikrinimo aprašu, priklausančiu Lietuvos Metrikos (toliau – LM) archyvu. M. Dogelio publikacijos rengimo metu aprašas buvo saugomas Varšuvoje, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės archyve, 14 numeriu pažymėtoje knygoje¹². Dabar ši knyga priklauso LM Teismų bylų knygų serijai ir yra gavusi 223 eilės numerį. LM-223 saugoma Maskvoje, Rusijos valstybės senųjų aktų archyve¹³.

M. Dogelio paskelbtu sienos aprašu tyrinėtojai naudojami iki šiol. Kol kas istoriografijoje nebuvo atkreiptas dėmesys, kad tai yra vertimas, todėl mokslininkai nebuvo linkę verifikuoti M. Dogelio tekste pateiktų duomenų, palyginti juos su istoriografijoje žinomu rankraščiu, t. y. pačiu sienos aprašu. Palyginus rankraštį ir M. Dogelio vertimą, jis ne tik skiriasi raidynu ir leksika, tačiau pasitaiko duomenų perteikimo netikslumų

⁹ ČELKIS, Tomas. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teritorija*, p. 185.

¹⁰ DOGIEL, Mathias. *Limites Regni Poloniae et Magni Ducatus Lituaniae, ex originalibus et exemplaribus authenticis descripti*. Vilnae: Typographia Regia & Reipublicae Collegii Vilmensis Scholarum Piarum, 1758, p. 219–225; M. Dogelio vertimą XIX a. vid. perleido Vladimiras Stanislovas Pliateris. *Zbiór pamiętnikow do dziejow polskich*. Wydał Włodzimierz Stanisław hr. de Broel-Plater, t. 1, Warszawa: w drukarni Gazety Codziennej, 1858, s. 150–154.

¹¹ P vz., plg. šaltinio tekstą: *Тутеж знаки слушныи, камене вѣликоє кладено* ir M. Dogelio pateiktą vertimą: *a tu znaki pewne, to iest kamienie wielkie polozone*. Plačiau žr. priedą Nr. 1; DOGIEL, Mathias. *Limites*, p. 221.

¹² *Ex Archiv: M. D. L. Lib: 14. fol: 219*. DOGIEL, Mathias. *Limites*, p. 219; plačiau apie archyvo perkėlimą iš Vilniaus į Varšuvą žr.: ŠMIGELSKYTĖ-STUKIENĖ, Ramunė. Kelionių XVIII amžius: Lietuvos Metrika tarp Vilniaus, Varšuvos ir Sankt Peterburgo. *Susigrąžinant praeitį. Lietuvos Metrikos istorija ir tyrimai*. Sudarytojai Artūras Dubonis, Darius Antanavičius, Raimonda Ragauskienė, Ramunė Šmigelskytė-Stukienė. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2016, p. 166–177.

¹³ KENNEDY GRIMSTED, Patricia, with the collaboration of SUŁKOWSKA-KURASIOWA, Irena. *The “Lithuanian Metrica“ in Moscow and Warsaw: reconstructing the Archives of Grand Duchy of Lithuania*. Cambridge, MA: Harvard Ukrainian Research Institute, 1984, apendix 5, p. A-68; *Росси́йский госуда́рственный архив дре́вних актов*. Литовская Метрика. Ф. 389, оп. 1, ч. 1, № 223; Apie 1777 m. Abiejų Tautų Respublikoje Nuolatinės tarybos sprendimu buvo pavesta karaliaus kabineto sekretoriui, žinomam to meto poetui ir rusų kalbos vertėjui Antanui Korvinui Kosakovskiui (*Antoni Korwin Kossakowski*) atlikti 62 ankstyviausių LM knygų transkripciją lenkiškomis raidėmis. 14 knyga (t. y. dabartine numeracija LM-223) taip pat buvo perrašyta ir šiuo metu ši kopija saugoma Vyriausiajame senųjų aktų archyve (Varšuva). *Archiwum Głównie Akt Dawnych w Warszawie*. Metryka Litewska. Transkrypcje, kn. 196, s. 347–676, 681–711; 1529 m. LDK – Livonijos sienos aprašas: s. 606–611.

ir klaidų. Išryškinsime tik vieną pavyzdį. M. Dogelis pateikė klaidingą 1529 m. sausio 12 d. sienos aprašo datą: *tysiąc pięćset dwudziestego dziewiątego, miesiąca januarij wtórego dnia, indykta trzeciego*¹⁴. Klaida įsivėlė dėl to, kad buvo praleista viena raidė – *i* (klaida galėjo atsirasti tiek dokumento kopijavimo, tiek vertimo metu). Skaičius 12 rusėniškoje raštijoje buvo žymimas dviem raidėmis *ѡи* (atitinkamai skaičiai 2 ir 10)¹⁵. Klaidinga dokumento sudarymo data (t. y. 1529 m. sausio 2 d.) iki šiol yra įsigalėjusi net specializuotuose Livonijos istorijai skirtuose tyrimuose¹⁶.

Viena vertus, sienos aprašymo sudarymo aplinkybės ir priežastys nurodytos pačiame dokumento tekste¹⁷, kita vertus, negalima tiksliai pasakyti, kuo diplomatikos perspektyvoje turėtume laikyti publikuojamą sienos aprašą. Jis negali būti laikomas originalu, kadangi jam trūksta koroboracijos. Tikėtina, kad tai yra kopija arba juodraštis. Dokumentas buvo surašytas keturiuose lapuose, kurių matmenys yra 30,5 x 21 cm. Dokumento išdavimo laiko negalima palyginti su apytiksle rankraščio surašymo data, kadangi rankraščio lapuose nėra vandenženklių. Dalis rankraščio intituacijos parašytos inicialinėmis raidėmis (žr. 2:A priedą). Inicialinėmis raidėmis taip pat išskirta antraštė, skelbianti apie sienos aprašo pradžią¹⁸. Be to, dokumentas turi naraciją, testaciją ir dataciją. Naracijoje kryžiais išskirtos Drūkšių ir Smalvų valsčių sienos, o išskirtinai – brūkšniais ir kryžiais – kunigaikščių Giedraičių valdų ir Livonijos riba (žr. 2:B priedą). Z. Voitkoviako teigimu, ši LDK ir Livonijos sienos atkarpa išliko ginčytina iki XVI a. 9-ojo deš. vidurio¹⁹. Esame linkę manyti, kad aprašo sudarytojas kryžiais ir brūkšniais išskyrė šias atkarpas (ypač Giedraičių), norėdamas atkreipti dėmesį tų asmenų, kurie naudotųsi šiuo rankraščiu. Diplomatikos metodo prieiga leidžia kelti rankraščio surašymo ir naudojimo klausimą. Kas buvo šio rankraščio kūrėjas ir kam jis buvo skirtas?

Nepaisant to, kad rankraštyje nurodyti asmenys, atlikę sienos patikrinimą – Kernavės vėliavininkas Simonas Žaba ir Aleksandras (Alekna) Krivecas, nėra konkretizuota, kas iš jų buvo teksto surašytojas. Remiantis Aleksandro Hrušos tyrimu, skirtu Lietuvos didžiojo kunigaikščio kanceliarijos veiklai, galime teigti, kad tai buvo ne

¹⁴ DOGIEL, Mathias. *Limites*, p. 225.

¹⁵ Plačiau žr. priedą Nr. 1.

¹⁶ Рvз.: ДЗЯРНОВІЧ, Алег. „...in nostra Livonia“: дакументальныя крыніцы на гісторыі палітычных адносінаў паміж Вялікім Княствам Літоўскім і Лівоніяй у канцы XV – першай палове XVI стст.: сістэматызацыя і актавы аналіз. Мінск: Athenæum, 2003, с. 205; ЛИЦКЕВИЧ, Олег. Делимитации и демаркации, с. 318.

¹⁷ Plačiau žr. priedą Nr. 1.

¹⁸ Plačiau žr. priedą Nr. 1 ir 2:B.

¹⁹ Dėl sienos šioje atkarpoje šalys galutinai susitarė 1584 m. WOJTKOWIAK, Zbysław. *Lithuania Trans-wilniensis*, s. 136–137.

S. Žaba²⁰, o A. Krivecas²¹. Jis 1522 m. liepos 8 d. – 1528 m. gegužės mėnesį sudarytuose šaltiniuose minimas esant didžiojo kunigaikščio kanceliarijos dijoku. Šias pareigas A. Krivecas galėjo vykdyti ir dar 1529 m. pradžioje²². Deja, nėra žinomas jo autografas arba sudarytas privatus dokumentas, todėl negalime palyginti A. Kriveco ir rankraščio autoriaus braižo (žinoma, jei šią kopiją arba juodrašті iš tiesų surašė pats A. Krivecas)²³.

Regis, būtent A. Kriveco dėka publikuojamas sienos aprašo rankraštis pateko į dabartinės LM-223 sudėtį. Vargu ar dokumento originalas (jei toks buvo surašytas) buvo įteiktas valdovo paskirtiems komisoriams, kadangi (kaip buvome užsiminę prieš tai) jie neatvyko į numatytą vietą numatytu laiku. Tikėtina, kad po sienos patikrinimo aprašo juodrašті (ne originalą ar kopiją) A. Krivecas perdavė kancleriui, valstybės pareigūnui, kuriam buvo tiesiogiai atsakingas. Tuo metu, 1522–1539 m., kanclerio pareigas vykdė A. Goštautas. Šią hipotezę patvirtina LM-223 paleografinis ir kodokologinis sandaros tyrimas, kurio dėka žinoma, kad ženkli dalis dokumentų, esančių LM-223 knygos 148–264 lapuose, priklausė A. Goštauto archyvu²⁴. Tai buvo tiek A. Goštauto privatūs, tiek valstybės reikalus reprezentuojantys dokumentai.

Lyginant 1529 m. sausio 12 d. sienos aprašą (ženklinimas detalus, minima daug ankstesnių demarkacinių ženklų, iškapojimais pažymėti akmenys, tiltai per upes, keliai pasienyje ir gyvenvietės) su ankstesnėmis 1367, 1426, 1473 m. sutartimis matyti, kad siena didžiąja dalimi sutapo: 1473 m. – tarp Dauguvos ir Kurcumo ež., 1367 m. – Lavide ir Susėjos upe, 1426 m. – tarp Nemunėlio ir Mūšos upių, o kitur lyginant

²⁰ S. Žaba vykdė Kernavės vėliavininko pareigas 1526–1541 m. *Województwo Wileńskie XIV–XVIII wieku (Urządnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy. T. 1)*. Oprac. Henryk Lulewicz, Andrzej Rachuba, Przemysław Romaniuk; przy współpracy Uładzimir Jemialianczuka i Andreja Macuka. Warszawa: DiG, 2004, s. 58–59.

²¹ ГРУША, Александр. *Канцелярыя Вялікага княства Літоўскага, 40-х гадоў XV – першай паловы XVI ст.* Мінск: Беларуская навука, 2006, с. 163.

²² Sprendžiant iš to, kad sienos, kurios preliminarus ilgis sudarė apie 590 km, patikrinimas galėjo užtrukti ne mažiau negu porą savaitių, sienos patikrinimas prasidėjo dar 1528 m. pabaigoje. Ankstyvaisiais naujaisiais laikais raiti pasiuntiniai per dieną galėjo nukeliauti ~46–70 km nekeisdami žirgų ir ~91–106 km keisdami. Šiuo atveju judėjimas pasienyje galėjo trukti gerokai ilgiau. Tai galėjo lemti tiek kraštovaizdžio (miškingas, pelkėtas, upių ir upelių išvagotas) ypatumai, tiek kelių infrastruktūros trūkumas, tiek ir metų sezonas (trumpiausios metų dienos gruodį ir sausį). Be to, sienos tikrintojams reikėjo atvykti (tikėtina, iš Vilniaus, kur tuo metu buvo susirikęs seimas) į sienos tikrinimo pradžios lokaciją. Apie keliavimo trukmę ankstyvaisiais naujaisiais laikais žr.: SEGGERN, Heinz von. *Herrschermedien im Spätmittelalter: Studien zur Informationsübermittlung im burgundischen Staat unter Karl dem Kühnen*. Ostfildern: Jan Thorbecke Verlag, 2003, S. 103–112; apie XVI a. kelių tinklą ir jo kokybę LDK plačiau: ČELKIS, Tomas. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kelių evoliucija. Sausumos užvaldymas*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2021, p. 75–129, 168–169, 200–201.

²³ Žr. KLOVAS, Mindaugas. *Ad perpetuam rei memoriam. Privatūs dokumentai Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje XIV a. pabaigoje – XVI a. pradžioje*. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2021, p. 298–442, 499–527.

²⁴ Plačiau: РЫЧКОВ, Андрей; КАРАЛИУС, Лаимонтас. О принадлежности списков книг и других списков имущества 1510–1511 гг. будущему канцлеру Великого княжества Литовского и виленскому воеводе Ольбрахту (Альберту) Гаштольду. *Древняя Русь. Вопросы медиевистики*, № 1 (87), 2022, с. 66–88.

su 1422/26 m. gerokai pakoreguota į šiaurę Lietuvos naudai – tarp Mūšos upės ir Buknaičių (Mažeikių r.) bei toliau į vakarus iki Šventosios upės (tikėtina, kaip rašoma 1473 m. sutartyje, siena pravesta tarp Šedbaro ir Vaišvilto sienų). Pavyzdžiui 1426 ir 1545 m. kaip orientyras / riboženklis minimi Raktuvės ir Sidabros kalnai (dab. Kalnelio piliakalnis Joniškio r.)²⁵, o 1529 m. atskaitos tašku nurodytas naujas objektas Šilėnai (piliakalnis *Silo kalnas* Jelgavos kr., Latvijoje ↓) prie Žagarės, vadinasi, čia buvo padaryta geroka korekcija, 1–15 km į šiaurę. Taip pat toliau į vakarus kaip nauji orientyrai paminėti *Grūšių* [*Hrūšių*] kalnas (pagal seką turėtų būti Lokavos kalnas ↓) ir Agluonos (Akmenės r.), Ežerės, Vadakstės, Ventos, Skutulo, Lūšies, Sarties, Apšės, Bartuvos upės, Kalčio ežeras – čia irgi siena buvo gerokai pastumta į šiaurę, o nepakitusi išliko ties Šventosios upe. Vakarų Žiemgaloje, buv. Duobenės žemėje (dab. Akmenės r.), ir Kuršė sieną nesudėtinga lokalizuoti, nes ji dažniausiai ėjo upėmis, tekančiomis rytų–vakarų ar panašiomis kryptimis, o Sėlos rytinėje dalyje – ežerais. Dalis 1529 m. aprašytos sienos sutapo su dab. Lietuvos–Latvijos valstybine siena (nuo Skirnos up. iki Samankos ež., nuo Kastantinavos iki Subato ež., nuo Virčiuvės up. iki Žagarės, nuo Buknaičių iki Šventosios žiočių) (žr. 3 priedą), kuri paskutinį kartą nežymiai koreguota 1921 m. kovo 30 d. Pateikiamame sienos aprašyme tarp Kurcumo ir Subato ež. nėra minima jokių kitų objektų. Inga Ilarienė nurodo, kad pagal 1530–1532 m. dokumentus, Stelmužės dvaro valda priklausė Livonijai, taip pat, remiantis šiais ir 1542, 1582 m. sienų aprašymais, siena su Livonija ėjo ties Zarasais per Griežtos ež.²⁶ 1542 m. sienos aprašyme minima Arkležerė (*Арклежеро*)²⁷ bandoma sieti su šiuo ežeru²⁸, tačiau tai nėra pagrįsta sienos aprašyme išdėstyta objektų seka – pirmasis objektas nurodomas Kurcumas, toliau einama į rytus (Griežtos ežeras yra 5,8 km į vakarus nuo Kurcumo). Senąsias „Šedbaro“ (1426 m.) ir „Radvilų“ (1473 m.) 1529, 1542 m. sienas dab. Baltarusijos–Latvijos pasienyje identifikavo baltarusių istorikas O. Lickevičius, pasak jo, ruožas tarp Ričų–Belianų ir Pliuso–Presviato ežerų Vileikos aukštupyje sutampa su dab. Baltarusijos–Latvijos siena²⁹. Sienos ribas ties Breslaujos valsčiumi pagal 1520 m. Livonijos magistro V. Pletenbergo suteiktų lenų ribų aprašymus patikslino M. Aunas³⁰. Iki pat 1561 m. Livonijos konfederacijos likvidavimo, XVI a. 3–5-ojo dešimtmečių, duomenys rodo, jog sienų lokalizacijos klausimai jau nebekelti, bet telktasi į sienų atnaujinimą³¹. Lyginant 1529 m. sienos aprašą su galutinai nusistovėjusia XVI a. pabaigos (1583–1587 m.) situacija, matyti vėlesnė korekcija Lietuvos naudai – tarp

²⁵ ČELKIS, Tomas; ANTANAVIČIUS, Darius. 1545 metų Livonijos, p. 164–178.

²⁶ ILARIENĖ, Inga. *Stelmužės / Steinensee dvaro kultūrinio paveldo atodangos: dvaro knygos ir jų ženklai. Lietuvos istorijos metraštis. 2022 metai*. Vilnius, 2022, Nr. 1, p. 134.

²⁷ Метрыка Вялікага Княства Літоўскага. *Кніга № 560 (1542 год). Кніга перанісаў № 3* (Копія канца XVI ст.). Падрыхтаваў Алег Дзярновіч. Мінск: Беларуская навука, 2007, с. 1.

²⁸ ILARIENĖ, Inga. *Stelmužės / Steinensee*, p. 134; ЛИЦКЕВИЧ, Олег. Граница между ВКЛ, с. 427.

²⁹ ЛИЦКЕВИЧ, Олег. Древнейшие участки, с. 103; ЛИЦКЕВИЧ, Олег. Граница между ВКЛ, с. 427–428.

³⁰ AUNS, Muntis. Livonijas un Braslavas novada robeža.

³¹ ČELKIS, Tomas. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teritorija*, p. 186–188.

Lokavos kalno ir Vadakstės aukštupio (ja vėliau ėjo siena) bei kitur, o Livonijos nau-dai – tarp Ežerės–Vadakstės ir Susėjos–Nemunėlio, tarp Bauskės, Mūšos ir Virčiuvio upių. Antai 1584 m. nurodyta, kad Kuršo pasienyje gyvenę Astikų pavaldiniai Vaišvilo sienos atkarpą laikė Susėjos upę, o kuršiečiai Šedbaro sienos atkarpą – Vyžuonos upę, galiausiai nuspręsta sieną, remiantis 1473 m. sutartimi, praveisti tarp šių upių³².

1529 m. sienos aprašo publikacija buvo atlikta atsižvelgus į 1985 m. LM metodinius rengimo nurodymus³³ bei Lietuvos istorijos instituto Archeografijos skyriuje sukauptą kirilica surašytų tekstų rengimo patirtį. Publikuojamas sienos aprašas pildomas moksliniais ir tekstologiniais komentarais bei vertimu į lietuvių kalbą. Transkripcija pateikiama kairiajame stulpelyje, o vertimas – dešiniajame. Vertimo tekstas derinamas prie atitinkamos publikacijos pastraipos. Transkribuotas rankraščio tekstas skaidomas sakiniiais, moderninama didžiųjų ir mažųjų raidžių rašyba. Neaiškios arba klaidinančios teksto vietos pažymimos pasviru ženklu [s]. Rankraštyje vartoti trumpiniai išskleidžiami. Praleistos raidės rašomos lenktiniuose skliaustuose „()“. Vertime laužtiniuose skliaustuose „[]“ rašomi tie žodžiai, kurie nėra panaudoti originaliame tekste, tačiau padeda geriau perteikti teksto prasmę. Dalis dabar nevertojamų kirilikos raidžių („ѣ“ ir „ѐ“) paliekamos. Keičiama tik trijų raidžių grafika. Rankraštyje naudojamą raidę „ѡ“ perteikiame kaip „o“, „ѣ“ kaip „y“, o „Ѡ“ kaip „я“. Taip pat moderninama skaičių rašyba, skaičius atitinkančios kirilikos raidės keičiamos arabiškais skaitmenimis. Kiekviena transkripcijos puslapio pradžia žymima „||“ bei puslapio numeriu, kuris nurodomas laužtiniuose skliaustuose „[]“.

Lokalizuojant sienos apraše minimas vietoves informacija tikrinta dabartiniuose žemėlapiuose (Lietuvos ir Latvijos interneto portalai³⁴), 1865 m. Kauno ir Kuršo gubernijų 3 varstų (1:126000), 1927 m. Latvijos topografiniuose (1:75000³⁵, perdaryti iš vokiečių Pirmojo pasaulinio karo metu (1914–1917) išleistų 1:25000 mastelio topografinių žemėlapių „Russischen karte des Westlichen Grenzgebiets“ pagrindu) ir kt. žemėlapiuose. Valsčių ribos Žemaitijoje tikslintos pagal Eugenijaus Saviščevo ir Gžegožo Blaščyko tyrimus³⁶. Šiame dokumente apie 590 km sienos ruožė (iš jų – 270 km upėmis, apskaičiuota apytikriai, be tikslesnių upių vingių) išvardyta 19 valsčių (Breslaujos, Drūkšių, Smalvų, Suvieko, Obelių, Rokiškio, Onušio, Čedasų, Pienonių, Biržų, Upytės, Šiaulių, Beržėnų, Mažųjų ir Didžiųjų Dirvėnų, Biržuvėnų, Telšių, Viešvėnų, Platelių),

³² WOJTKOWIAK, Zbysław. Delimitacja litewsko-kurlandzka z 1584 roku. *Lituano-Slavica Posnaniensia: studia historica*. Poznań, 1989, t. 3, s. 272.

³³ *Методические рекомендации по изданию и описанию Литовской Метрики*. Сост. Анна Хорошкевич, Сергей Каштанов, Вильнюс: [s. n.], 1985.

³⁴ Žr.: www.maps.lt, <http://ezerai.vilnius21.lt/>, <https://baltijasvasara.lv/?v=6x56.9989x24.0601>, <https://kartes.lgia.gov.lv/karte/?x=246677.39&y=522783.42&zoom=10&basemap=topokarte>.

³⁵ *Latvijas topogrāfiskās kartes [elektroniskais resurss]: Armijas štāba Ģeodēzijas-topogrāfijas daļas Latvijas topogrāfiskā kartē mērogā 1:75000, 1920.–1930. gadi*. Rīga: Karšu veikals Jāņa sēta, 2008. 1 CD-ROM.

³⁶ Saviščevas, Eugenijus. *Žemaitijos savivalda ir valdžios elites 1409–1566*. Vilnius: VUL, 2010, p. 410–411; Błaszczyk, Grzegorz. *Żmudź w XVII i XVIII wieku: zaludnienie i struktura społeczna*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM, 1985, įklija tarp p. 144–145.

30 upių ir upelių, 17 ežerų ir 1 sala, 2 pelkės, 4 kalnai ir 2 piliakalniai, 2 gyvenvietės (Žagarė ir Bauskė), kluoniena (prie Bauskės), 1 dvaras (prie Viršyčio up.) ir 1 kaimas (Švitinio ir Viršyčio santakoje), iš viso 79 toponimai. Sudarytame sienos rekonstrukcijos žemėlapyje siena pravesta sujungiant lokalizuotus objektus, o sutampantys ruožai su dab. Latvijos–Baltarusijos ir Lietuvos valstybine siena buvo sugretinti (žr. priedą Nr. 3). Vertimo tekste vietovės pateiktos dabartine forma, o neidentifikuotos vietovės vertimo tekste rašomos pasvirai. Taikyti metodai – šaltiniotyros, diplomatikos, kartografinis ir palyginamasis.

Šaltiniai

1. *Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie*. Metryka Litewska. Transkrypcje, kn. 196.
2. DOGIEL, Mathias. *Limites Regni Poloniae et Magni Ducatus Lituaniae, ex originalibus et exemplaris authenticis descripti*. Vilnae: Typographia Regia & Reipublicae Collegii Vilmensis Scholarum Piarum, 1758.
3. *Lietuvos metrika. Knyga 5: (1427–1506), Užrašymų knyga 5* / parengė Algirdas Baliulis, Artūras Dubonis, Darius Antanavičius, Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2012.
4. *Pergamenta un papīra dokumenti (1254.–1909.)*. Livonijas ordeņa mestra J. Mengedes-Osthofa lēņa grāmata K. Medenheimam par muižas piešķiršanu starp Svētes, Vilces un Platones upēm. 1462. g. Latvijas Valsts vēstures arhīvs, f. 5561, ap. 4, b. 94.
5. *Zbiór pamiętników do dziejów polskich* / wydał Włodzimierz Stanisław hr. de Broel-Plater, t. 1, Warszawa: w drukarni Gazety Codziennej, 1858.
6. *Žiemgalos aktai = Acta Semigalliae*. Parengė, vertė ir komentavo Tomas Baranauskas. Joniškis: Žemių pradas „Simkala“, 2014.
7. Метрыка Вялікага Княства Літоўскага. Кніга № 560 (1542 год). Кніга перапісаў № 3 (Копія канца XVI ст.) / падрыхтаваў Алег Дзярновіч. Мінск: Беларуская навука, 2007.
8. *Российский государственный архив древних актов*. Литовская Метрика, Ф. 389, оп. 1, ч. 1, № 223.

Literatūra

1. AUNS, Muntis. Livonijas un Braslavas novada robeža. *Latvijas Zinātņu akadēmijas vēstis. A daļa*, 2008, Nr. 3/4, lpp. 27–33.
2. BARANAUSKAS, Tomas. Kur buvo žiemgalių Silenės žemė? *Florilegium Lithuanum: in honorem eximii professoris atque academici Lithuani domini Eugenii Jovaiša anniversarii sexagesimi causa dicatum*. Sudarytojai Grasilda Blažienė, Sandra Grigaravičiūtė, Aivas Ragauskas. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2010, p. 194–206.

3. BUCEVIČIŪTĖ, Laima. *Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė XV–XVI a.: valstybės erdvės ir jos sienų samprata*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2015.
4. ČELKIS, Tomas; ANTANAVIČIUS, Darius. 1545 metų Livonijos ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės sienos patikrinimas (Livonijos pareigūnų ataskaita). *Lietuvos istorijos studijos*, 2011, t. 27, p. 164–178.
5. ČELKIS, Tomas. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kelių evoliucija. Sausumos užvaldymas*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2021.
6. ČELKIS, Tomas. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teritorija: sienų samprata ir delimitaciniai procesai XIV–XVI amžiuje*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2014.
7. BŁASZCZYK, Grzegorz. *Żmudź w XVII i XVIII wieku: zaludnienie i struktura społeczna*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM, 1985.
8. BŁASZCZYK, Grzegorz. *Herbarz szlachty żmudzkiej*. Warszawa: DiG, 2016, t. 5.
9. ILARIENĖ, Inga. *Stelmužės / Steinensee dvaro kultūrinio paveldo atodangos: dvaro knygos ir jų ženklai. Lietuvos istorijos metraštis. 2022 metai*, Vilnius, 2022, Nr. 1, p. 131–152.
10. JAKOVLEVA, Mārīte. Вопрос о границах в отношениях герцогства Курляндия и Великого Княжества Литовского в XVI–XVIII вв. *Senosios Žiemgalos istorinis ir etnokultūrinis paveldas*. Sudarytojai Robertas Jurgaitis (atsakingasis redaktorius), Ernestas Vasiliauskas. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2004, p. 103–108.
11. KENNEDY GRIMSTED, Patricia, with the collaboration of SUŁKOWSKA-KURASIOWA, Irena. *The “Lithuanian Metrica“ in Moscow and Warsaw: reconstructing the Archives of Grand Duchy of Lithuania*. Cambridge, MA: Harvard Ukrainian Research Institute, 1984.
12. KIAUPIENĖ, Jūratė. Valstybės erdvė: teritorija ir ribos. *Nauji horizontai: dinastija, visuomenė, valstybė. Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė 1386–1529 m. (Lietuvos istorija IV tomas)*. Jūratė Kiaupinė, Rimvydas Petraukas, Vilnius: Baltos lankos, 2009, p. 45–60.
13. KLOVAS, Mindaugas. *Ad perpetuam rei memoriam. Privatūs dokumentai Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje XIV a. pabaigoje – XVI a. pradžioje*. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2021.
14. LANCMANIS, Imants. *Svitenes muiža. Bērsteles muiža. Schwitten. Gross-Bersteln*. Rundāle: Rundāles pils muzejs, 2003.
15. *Lietuvos piliakalniai: atlasas*. Sudarytojai Zenonas Baubonis, Gintautas Zabiela; piliakalnių aprašas: Gintautas Zabiela. Vilnius: Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija, 2005.
16. *Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija*. T. 2, Vilnius: Mintis, 1968.
17. RAINIS, Algirdas. Agluona. *Visuotinė lietuvių enciklopedija* [žiūrėta 2022 11 18]. Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/straipsnis/agluona-2/>.
18. SAVIŠČEVAS, Eugenijus. *Žemaitijos savivalda ir valdžios elitas 1409–1566*. Vilnius: VUL, 2010.
19. SEGGERN, Heinz von. *Herrschermedien im Spätmittelalter: Studien zur Informationsübermittlung im burgundischen Staat unter Karl dem Kühnen*. Ostfildern: Jan Thorbecke Verlag, 2003.

20. ŠMIGELSKYTĖ-STUKIENĖ, Ramunė. Kelionių XVIII amžius: Lietuvos Metrika tarp Vilniaus, Varšuvos ir Sankt Peterburgo. *Susigrąžinant praeitį. Lietuvos Metrikos istorija ir tyrimai*. Sudarytojai Artūras Dubonis, Darius Antanavičius, Raimonda Ragauskienė, Ramunė Šmigelskytė-Stukienė. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2016, p. 165–202.
21. URTĀNS, Juris. *Mežmuižas Silakalns. Latvijas vēstures institūta žurnāls, 1995, Nr. 3, lpp. 155–157.*
22. VARAKAUSKAS, Rokas. *Lietuvos ir Livonijos santykiai XIII–XVI a.* Vilnius: Mokslas, 1982.
23. VASIŪAUSKS, Ernests. Žagares 2. (Žvelgaičiu) pilskalns 13.–17. gadsimtā: no koka pils līdz koka muižai. *Arheoloģija un etnogrāfija, 2014, laid. 28, lpp. 97–110.*
24. VASILIAUSKAS, Ernestas. Žiemgalių žemės XII–XIII a. *Kryžiaus karų epocha Baltijos regiono tautų istorinėje sąmonėje*. Sudarė Rita Regina Trimonienė, Robertas Jurgaitis. Šiauliai: Saulės delta, 2007, p. 34–64.
25. VASILIAUSKAS, Ernestas. Žiemgalos apgyvendinimo raida XIV a. – XVI a. pradžioje. *Istorija, 2009, Nr. 74, p. 4–12.*
26. *Województwo Wileńskie XIV–XVIII wieku (Urządnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy. T. 1)*. Oprac. Henryk Lulewicz, Andrzej Rachuba, Przemysław Romaniuk; przy współpracy Uładzimira Jemialianczuka i Andreja Macuka. Warszawa: DiG, 2004.
27. WOJTKOWIAK, Zbysław. *Lithuania Transwilniensis saec. XIV–XVI. Podziały Litwy północnej w późnym średniowieczu*. Poznań: Wydawnictwo Poznańskie, 2005.
28. WOJTKOWIAK, Zbysław. Północna granica Litwy w średniowieczu. „*Limites Inter Litvaniam et Livonia*“ z 1473 r. *Poznań–Wilno. Studia historyków w roku tysiąclecia Państwa Litewskiego / red. Zbysław Wojtkowiak*. Poznań, 2010, s. 213–270.
29. WOJTKOWIAK, Zbysław. Delimitacja litewsko-kurlandzka z 1584 roku. *Litvano-Slavica Posnaniensia: studia historica*. Poznań, 1989, t. 3, s. 267–276.
30. ZEMZARIS, Jānis Tāivaldis. *Mērs un svars Latvijā 13.–19. gs*. Rīga: Zinātne, 1981.
31. ГРУША, Александр. *Канцелярия Вялікага княства Літоўскага, 40-х гадоў XV – першай паловы XVI ст.* Мінск: Беларуская навука, 2006.
32. ВАРОНІН, Васіль. Звесткі пра Барысаў камень з першай паловы XVI ст. *Гістарычна-археалагічны зборнік*. 2000, № 15, с. 126–127.
33. ДЗЯРНОВІЧ, Алег. “...in nostra Livonia”: дакументальныя крыніцы на гісторыі палітычных адносінаў паміж Вялікім Княствам Літоўскім і Лівоніяй у канцы XV – першай палове XVI стст.: сістэматызацыя і актавы аналіз. Мінск: Athenæum, 2003.
34. ЛИЦКЕВИЧ, Олег. *Граница Великого княжества Литовского с Ливонией по Салинскому договору 1398 г.* Актуальные проблемы международных отношений и дипломатии: материалы VI Международной научно-практической конференции, Витебск, 19–20 мая 2022 г. *Витебск: ВГУ имени П.М. Машерова, 2022, с. 48–52.*
35. ЛИЦКЕВИЧ, Олег. *Граница между ВКЛ и Ливонией от озера Курцума до Западной Двины в XIV–XV вв.* Актуальные проблемы источникововедения. *Материалы VI Международной научно-практической конференции. Витебск, 23–24 апреля 2021 г.* Витебск ВГУ имени П. М. Машерова, 2021, с. 426–428.

36. ЛИЦКЕВИЧ, Олег. Делимитации и демаркации границы Великого Княжества Литовского с Ливонией в XIV–XV вв.: проблема источников. *Научные труды Республиканского института высшей школы. Исторические и психолого-педагогические науки. Сборник научных статей Основан в 2000 году*. 2022, вып. 22, ч. 1, с. 313–322.
37. ЛИЦКЕВИЧ, Олег. Древнейшие участки Белорусско-Латвийской границы как историко-культурная ценность (к постановке проблемы), охрана и популяризация культурного наследия: мировой и отечественный опыт. *Материалы международной научно-практической конференции. Витебск, 22–23 октября 2021 г. Витебск: ВГУ имени П. М. Машерова*, 2021, с. 102–108.
38. *Методические рекомендации по изданию и описанию Литовской Метрики*. Сост. Анна Хорошкевич, Сергей Каштанов, Вильнюс: [s. n.], 1985.
39. РЫЧКОВ, Андрей, КАРАЛЮС, Лаимонтас. О принадлежности списков книг и других списков имущества 1510–1511 гг. будущему канцлеру Великого княжества Литовского и виленскому воеводе Ольбрахту (Альберту) Гаштольду. *Древняя Русь. Вопросы медиевистики*, № 1 (87), 2022, с. 66–88.

Atlasai ir žemėlapiai

1. *Latvijas topogrāfiskās kartes [elektroniskais resurss]: Armijas štāba Ģeodēzijas-topogrāfijas daļas Latvijas topogrāfiskā karte mērogā 1:75000, 1920.–1930. gadi*. [Rīga: Karšu veikals Jāņa sēta, 2008]. 1 CD-ROM.
2. *Latvijas vēstures atlants: no senajiem laikiem līdz mūsdienām: eksperimentāls mācību līdzeklis*. Galvenais redaktors Jānis Turlajs; [ievada autors Knuts Skujenieks]. 2. pārstrādātais izdevums. Rīga: Jāņa sēta, 2005, 1 atlants.
3. *Военно-топографическая карта Европейской России*. Санкт-Петербург: Изд-во Военно-Топогр. Отд., 1860–1917. Ковенская губ. Курляндская губ. Витебская губ.: Ряд XI, л. 5.

Description of the Border of the Grand Duchy of Lithuania and Livonia in 1529

Dr. Andrej Ryčkov

Lithuanian Institute of History, Tiltlo g. 17, 01101 Vilnius
Email: andrej.ryckov@gmail.com
ORCID: 0000-0002-7008-9990

Dr. Ernestas Vasiliauskas

Institute of Baltic Region History and Archaeology, Klaipėda University, Herkaus Manto g. 84, 92294 Klaipėda
Email: ernestas@inbox.lv
ORCID: 0000-0001-9995-1305

SUMMARY

This article is aimed at providing the first publication, analysis and Lithuanian translation of the description of the border between the Grand Duchy of Lithuania and the Confederation of Livonia, as dated on 12 January 1529. The comparison of the 1529 description with the previous treaties (1367, 1426, 1473) shows that the border largely coincided in several sections, namely, between the Daugava River and Kurcumas/Kurcums Lake in 1473, along the Dienvidsusēja River in 1367, and between the Nemunėlis/Mėmele River and the Mūša/Mūsa River in 1426. On the other hand, the border between the Mūša River and Buknaičiai Village (Mažeikiai District) and further westward along the Šventoji/Sventāja River was substantially moved northward for the advantage of Lithuania.

Covering the 590 kilometre frontline (approximately 270 kilometres out of them along rivers excluding their curves), the 1529 border description lists 19 parishes, 30 rivers and streams, 17 lakes and 1 island, 2 marshes, 4 hills and 2 mounds, 2 settlements (Žagarė and Bauska), 1 stackyard (near Bauska), 1 estate (near the Viršytis/Virsite River), and 1 village (in the confluence of the Švitinys/Svitene River and the Viršytis River). In total, the description contains 79 toponyms. The part of the border described in 1529 coincides with the current state border between Lithuania and Latvia (from the Skirna River to Samanka Lake, from Kastantinava Village to Subatas Lake (Latvian: *Mazais Subates ezers*), from the Virčiuvė/Vircava River to Žagarė, from Buknaičiai Village to the Šventoji River) (see Annex No 3). This section underwent slight changes as far back as on 30 March 1921. No other objects are mentioned in the description of the border between Kurcumas/Kurcums Lake and Subatas Lake.

The article also investigates the circumstances of creating and archiving the border description. A hypothesis is suggested that the document had been drafted by Alexander (Olechno) Krivec and was later transferred to chancellor Albertas Goštautas (Polish: Olbracht Gasztołd; Belarusian: Альбрэхт Гаштольд; Russian: Ольбрахт (Альберт) Гаштольд)) for storage.

1 priedas. LDK ir Livonijos 1529 m. sausio 12 d. sienos aprašas

LM-223, c. 203–206.	Vertimas į lietuvių kalbą
<p> [203] 219. Во имя Божє аминь. Нагаснеишии Жикгимонт Божю м(и)л(о)стю³⁷ корол полскии, великии кн(я)зь литовскии, рускии, прускии, жомоитскии, мазовецкии и далеи, пан и дедич.</p> <p>Будучи его м(и)л(о)сти на великом валномъ соимѣ, часу поднесен-а на Великоє Кн(я)зьство Литовское, Руское, Жомоитское и иныхъ сына его м(и)л(о)сти нагаснеишо(о) Жикгимонта Августа³⁸ королевича полского, зуполными радами его м(и)л(о)сти, факъ д(у)х(о)вными, так и светцкими, паны хоруговными, рыцерством и шляхтою, и со всеми земляны, поддаными того Великого Кн(я)зьства Литовско(о). Вгленувши в стародавныи звывчии нагаснеишихъ панов королев полских и великих кн(я)зеи литовских их м(и)л(о)сти, факѡ нагаснеишо(о) Казимира отца и предков его м(и)л(о)сти здавна ку их м(и)л(о)сти поволным то(о) то Великого Кн(я)зьства Литовско(о), суседом ласковое во впокои захован-а, факѡ ж закон панны Марии мистръ вифлянскии за предков тутеж за щасное пановане его м(и)л(о)сти во обороне их м(и)л(о)сти от поган во впокои был, а однако ж через частыи свои послы шлючи до его м(и)л(о)сти жедал, абы чим налечи был впокои вчинен, и границы бы были поправены стародавныи, где ж на частое его жедане к тому з особливое его м(и)л(о)сти ласки и, умысливши с паны радами и з волею рыцерства, шляхты и всих земль подданных его м(и)л(о)сти, для поправен-а границ и утвержене старозывчаино(о) покою, послал его м(и)л(о)сть панов рад велеможных: пана Станислава Станиславовича, коштоляна троцкого, старосту жомоитского, пана Гана Миколаевича Радивиловича, подчашего,</p>	<p>219. Vardan Dievo, Amen. Šviesiausiasis Žygimantas, Dievo malone Lenkijos karalius, Lietuvos didysis kunigaikštis, Rusios, Prūsijos, Žemaitijos, Mazovijos ir t. t., ponas bei paveldėtojas.</p> <p>Jo Mylistai esant didžiajame visuotiniame seime, [dalyvaujant] visiems dvasiniams ir pasaulietiniams Jo Mylistos tarėjams, vėliaviniams ponams, riteriams ir šlėktai, ir visiems žemionims, tos Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdiniam, Jo Mylistos sūnui, šviesiausiasis Žygimantas Augustas Lenkijos karalaitis, buvo pakeltas Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės, Rusios, Žemaitijos ir kitų [valdovu]. Atsižvelgdami į senuosius šviesiausiųjų ponų – Jų Mylistų Lenkijos karalių ir Lietuvos didžiųjų kunigaikščių, tokių kaip šviesiausiasis Kazimieras, [mūsų] tėvas ir Jo Mylistos protėvai, papročius dėl nuo seno vyravusios maloningos taikos, buvusios protėvių bei Jo Mylistos [valdovo Žygimanto] laimingo viešpatavimo metu, su nuolankiais tos Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kaimynais, tokiais kaip Švenčiausiosios mergelės Marijos [ordino] Livonijos magistru, kuris Jo Mylistos [valdovo] nuo pagonių-[schizmatikų] saugomas, nepaisant buvusios ramybės dažnai savo pasiuntinius siuntė Jo Mylistai, prašydamas, kad kuo skubiau būtų paskelbta taika ir būtų pataisyta senoji [valstybių] siena; gi dėl dažnų [magistro] prašymų bei dėl ypatingos Jo Mylistos [valdovo] malonės, ir Ponų tarybos sprendimu bei riterių, šlėktos, taip pat visų Jo Mylistos žemių pavaldinių valia, sutartu su Livonijos magistru laiku, t. y. savaitę po Trijų Karalių, nustatytoje vietoje prie sūrios jūros, ten kur Heiligen³⁹ (tai yra Šventoji upė) įteka į jūrą, Jo Mylista [valdovas] pasiuntė</p>

³⁷ Paryškinta teksto dalis parašyta inicialinėmis raidėmis.

³⁸ Paryškinta teksto dalis parašyta inicialinėmis raidėmis.

³⁹ Šiuo atveju vertime į lietuvių kalbą naudojame vokišką upės pavadinimą. Rusėnų kalba parašytas upės pavadinimas tariasi kaip *Gil'lija*.

старосту ковенского, василиишского, марковского, пана Б(о)гуша Б(о)говитиновича, подскарбъего земского, маршалка и писаря, старосту || [203v] слонимского и каменецкого, на рок з мистром лифлянтскимъ умовеныи, то есть по св(я)тыхъ Трех Кролех в тыижден⁴⁰ на местцо положоное подле моря солоного, где упадает Кгильлина у море, то есть Св(я)тага река⁴¹, кграницы панства его м(и)л(о)сти от Лифлянт казал пописати, и на тоє ж местцо на тот же рок до тых панов выше писаныхъ принести.

220. То вже граница ся починаеть Великому Кн(я)ж(е)ству Литовскому⁴² з Лифлянты. Волости Браславской. Почонши от Двины⁴³ реки, от камня, которуи лежить у Двине реце с подписю рускою, а выбит на штальт кобыльи⁴⁴; напротив того камня упала река, на имя Кобыла⁴⁵. Тою рекою у верхъ у в озеро Пересвѣт⁴⁶.

С того ж озера тою ж рекою Кобылою у верхъ у в озеро Плюсо⁴⁷, от Двины три мили⁴⁸.

С того озера Плюса ручеем у верхъ миля до сосны, у которои соснѣ рубежи и знаки слышныи старыи.

[šiuos] Ponų tarybos narius, kad būtų pataisyta [valstybių] siena ir patvirtinta nuo seno nusistovėjusi taika: Trakų kaštelioną ir Žemaitijos seniūną Stanislovą Stanislovaitį [Kęsgailą], taurininką, Kauno, Vosyliškių ir Markovo seniūną Joną Mikalojaityį Radvilą, valstybės išdininką, [valdovo] maršalą ir raštininką, Slanimo ir Kameneco seniūną Bohušą Bohovitinaitį; įsakė Jo Mylistos valstybės sieną, esančią prie Livonijos, aprašyti, ir į numatytą vietą, numatytu laiku prieš tai minėtiems ponams [parengtą sienos aprašą] atgabenti.

220. Čia jau pradėdamas Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės ir Livonijos sienos [aprašymas]. Breslaujos valsčiaus. Pradėjus nuo Dauguvos upės, nuo kumelės pavidalu ištašyto akmens, kuris yra Dauguvos upėje, su rusėnišku įrašu; priešais tą akmenį [į Dauguvą] įteka upė, vadinama Vileika. Tos upės [tėkme] aukštyn į ežerą Presviatai. Nuo to pačio ežero, tos pačios upės Vileikos [tėkme] aukštyn į Pliusų ežerą, [jis] nuo Dauguvos [nutolęs] 3 mylias. Nuo to Pliusų ežero [bevardžio] upokšnio [tėkme] aukštyn 1 mylia iki pušies, ta pušis yra riboženklis, o joje derami seni ženklai [įrėžti].

⁴⁰ T. y. 1529 01 13.

⁴¹ Šventoji.

⁴² Paryškinta teksto dalis parašyta inicialinėmis raidėmis.

⁴³ Dauguva – upė, tekanti Rusijos (Западна Двина), Baltarusijos (Заходняя Дзвіна) ir Latvijos (Daugava) teritorija, ilgis – 1005 km, viena pagrindinių upių LDK šiaurinėje dalyje.

⁴⁴ Plačiau apie akmenį: ВАРОНІН, Василь. Звесткі пра Барысаў камень з першай паловы XVI ст. *Гістарычна-археалагічны зборнік*. 2000, № 15, с. 126–127.

⁴⁵ Vileika (Presviata, lat. *Vīleika*, balt. *Vilėyka* (Пресвята)) – upė Baltarusijoje ir Latvijoje (Kraslavos kr.), Dauguvos kairysis intakas, ištakos – Pliusų ežere, prateka Presviato ežerą ↓, ilgis – 12 km, 4,6 km eina Latvijos–Baltarusijos siena. 1520 m. ji vadinama *Porreswetzke* (AUNS, Muntis. Livonijas un Braslavas novada robeža, p. 27), o 1529 m. aprašyme – *Kobyła* (p. *Кобыла = Пресвято*) (ЛИЦКЕВИЧ, Олег. Граница между ВКЛ, с. 428).

⁴⁶ Presviatai (rus. оз. *Пресвято*, balt. воз. *Прасвята*) – buv. ežeras Latvijos–Baltarusijos pasienyje, supelkėjęs, R pusėje, Baltarusijoje, telkšo nedidelis reliktinis ežerėlis.

⁴⁷ Pliusai (rus. оз. *Плюсы*) – ežeras Baltarusijoje, išteka Vileikos (Presviatos) upelis ↑.

⁴⁸ Iš 1425 m. Vokiečių ordino magistro rašto matyti, kad XV a. Lietuvos mylia skyrėsi nuo Livonijos, kitaip nebūtų buvę poreikio reguliuojant Livonijos–Lietuvos sieną suderinti abi mylias. Livonijoje buvo naudota vokiška (senoji arba mažoji mylia – 6,28 km, paprastoji – 7,42 km) (ZEMZARIS, Jānis Tālivaldis. *Mērs un svars Latvijā 13.–19. gs.* Rīga: Zinātne, 1981, p. 64). Lenkiška mylia atitiko 7,146 km, o lietuviška didžioji – 8,9 km, vidutinė – 6,3 km, mažoji – 5,5 km (ten pat, p. 233). O. Lickevičius nurodo mylią buvus 7–8 km (ЛИЦКЕВИЧ, Олег. Граница между ВКЛ, с. 426).

<p>От сосны у дуб, от дуба у реку Солоную⁴⁹. Рекою Солоную⁵⁰ у в озеро Солоное. З озера Солоного у закладную могилу. От сосны до закладное могилы двѣ мили. Тутеж знаки слушныи, камене вѣликое кладено. От закладное могилы у в озеро Окмено⁵¹. З Окмена у в озеро Кривое⁵², тут подле того озера знак границы – криж каменныи. От того крижа и от озера у Долгое⁵³ озеро, над тым озеромъ знакъ у сосне – камене пушечное положено. А от того озера межѣ Белого⁵⁴ озера верху камен положон на границы, на которомъ выбиты обручи. От того камня у в озеро Белое, з озера у реку Белицу⁵⁵. Белицою рекою у сосну, где ж знак границы камен пушечныи лежит. От закладное могилы до тоѣ сосны двѣ мили. Тут ужо пришла волость Дрисвецкага поспол з волостью Братславскою напротивку Лифлянт⁵⁶. Волости Дрисвецкои граница з Лифлянты. От сосны у речку, которага идет у реку Ситно⁵⁷. Над тою рекою ел стоить, тут под тою елю знак лежит – камен пушечныи положон.</p>	<p>Nuo pušies prie ąžuolo, nuo ąžuolo į Bornės upę. Bornės upe į <i>Solonojos ežerą</i>. Nuo <i>Solonojos</i> ežero iki pažymėto kapo. Nuo pušies iki pažymėto kapo 2 mylios. Čia pat derami ženklai, didelis akmuo užridentas. Nuo pažymėto kapo į Kamenkos ežerą. Iš Kamenkos į <i>Krivoij ežerą</i>, čia prie to ežero riboženklis – akmeninis kryžius. Nuo to kryžiaus ir [<i>Krivoij</i>] ežero iki <i>Ilgio ežero</i>, prie to ežero ženklas pušyje – akmeninis patrankos sviedinys. O tarp to [<i>Ilgio</i>] ežero ir Belianų ežero ribą [žymi] akmuo, kuriame išraižyti lankai. Nuo to akmens iki Belianų ežero, o nuo ežero į Belicos upę. Belicos upe iki pušies, kurioje gi riboženklis – akmeninis patrankos sviedinys. Nuo pažymėto kapo iki pušies 2 mylios. Nuo čia jau prasideda Drūkšių valsčius, [besiribojantis] su Breslaujos valsčiumi, priešais Livoniją. Drūkšių valsčiaus siena su Livonija. Nuo pušies upokšniu, kuris įteka į Sitos upę. Prie tos [Sitos] upės – eglė, čia po ta eglė riboženklis – akmeninis patrankos sviedinys padėtas.</p>
---	--

⁴⁹ Bornė (sen. *Solonoja*, lat. *Borne*) (rus. p. *Солоная* = p. *Борне*, žr. ЛИЦКЕВИЧ, Олег. Граница между ВКЛ, с. 428) – upė Latvijoje, ilgis – 19 km, išteka iš Kirjaniškių ež., prateka Kamenkos ež. ↓, kairysis Dauguvos intakas, 4 km eina Latvijos–Baltarusijos siena.

⁵⁰ Tikėtina, kad tai Kirjaniškių ežeras (lat. *Kirjanišku ez.*) Baltarusijos–Latvijos (Aukštutinės Dauguvos sav., lat. *Augšdaugavas nov.*) pasienyje, iš kurio išteka Bornės upelis.

⁵¹ Kamenkos pavadinimu (lat. *Kamenkas ez.*, balt. *воз. Каменка*) apylinkėje yra 3 ežerai: pirmasis – Baltarusijos–Latvijos (Aukštutinės Dauguvos sav.) pasienyje, antrasis – 2,56 km į PR nuo jo, trečiasis – 6,7 km į PR nuo Pliusų ežero (abu Baltarusijoje). Į antrąjį ežerą įteka Akmenicos upelis, kurio ištakos Dūnaklių ež. (Latvija). Labiausiai tikėtini pirmasis ir antras variantai.

⁵² *Krivoij ežeras* (*Kreivasis* ?, žr.: VARAKAUSKAS, Rokas. *Lietuvos ir Livonijos*, p. 241) neidentifikuotas. Panašiu pavadinimu Krivecų ežeras (balt. *Воз. Крывец*) yra tarp minėtų Pliusų ir Kameneco (III) ežerų ↑. Pagal sienos aprašymo seką turėtų būti kitas ežeras.

⁵³ *Ilgio ežeras* (žr.: VARAKAUSKAS, Rokas. *Lietuvos ir Livonijos*, p. 241) neidentifikuotas. Tokiu pavadinimu Zarasų r. yra 2 ežerai: pirmas – *Ilgis* (72,3 ha, koordinatės: 55.6918561, 26.3402963), 370 m į V nuo Kalinaukos ež. ↓; antras – *Ilgis* (89 ha, koordinatės: 55.8064097, 26.1116767), o greta jo, 580 m į ŠR, prie pat senosios Lietuvos–Kuršo sienos – *Ilgelis* (37 ha, koordinatės: 55.8122112, 26.1668808), tačiau sienos aprašymo objektų seka tam prieštarautų.

⁵⁴ Belianai (lat. *Beļānu ez.*, balt. *воз. Бяляны*, rus. *оз. Беляны*) – ežeras Baltarusijos–Latvijos pasienyje (Aukštutinės Dauguvos sav.). M. Aunas čia lokalizuoja 1520 m. minimą *Udermn szee* (AUNS, Muntis. *Livonijas un Braslavas novada robeža*, p. 30). Ežeras pavadinimu *Baltas* yra ir Zarasų r. (25,5 ha, koordinatės: 55.7528331, 26.2826003), bet ir čia sienos aprašymo objektų seka tam prieštarautų.

⁵⁵ Belicos upė (žr.: VARAKAUSKAS, Rokas. *Lietuvos ir Livonijos*, p. 241) neidentifikuota.

⁵⁶ Po to tekste ženklas: †.

⁵⁷ Sita (lat. *Sitas ez.*, balt. *воз. Cuma*) – ežeras Baltarusijos–Latvijos pasienyje (Aukštutinės Dauguvos sav.).

От ели через боръ у в озеро Ричо⁵⁸ до островка⁵⁹, в котормъ островку знаки граничныи. А от островца у озеро Ричо у реку Ореховку⁶⁰. Тою рекою у верхъ у в озеро Орехово⁶¹. З озера || [204] Орехова у озеро Окменово⁶², у островок, у котормъ островку знаки кграни естъ. От Браславское волости через Дрисветцкую волость три мили до границы смолвоское⁶³, гдѣ ся сходит волость Дрисветскага з Смолвяны напротивку Лифлянт⁶⁴.

Смолв-аном граница з Лифлянты. Почон от озера Окмена и от того островка речкою Каменною у реку Стирню⁶⁵. За рекою за Стирною против того месца, гдѣ Каменка у Стиру [s] текла, знак границы был у соснѣ, тое немци сказали. От тое сосны у мох Андреиков через мох старихъ мостов к Солнечной горѣ⁶⁶. От гори Солнечной к Ветому озеру, з озера рекою Курчмою⁶⁷ у озеро Курчмы. От озера Окмена, гдѣ ся зходит граница дрисветскага з Смолвяны, до озера Курчмы полтрети мили.

Nuo eglės per šilą iki Ričių ežere esančios salelės, o toje salelėje riboženkliai. O nuo salelės Ričių ežeru į Orechovo upę. Tos upės [tėkme] aukštyn į Orechovo ežerą. Iš Orechovo ežero į Akmenkos ežero salelę, kurioje salelėje yra riboženkliai. Nuo Breslaujos valsčiaus per Drūkšių valsčių iki Smalvų ribos yra 3 mylios, ten ribojasi Drūkšių valsčiaus ir Smalvos, priešais Livoniją.

Smalvų ir Livonijos siena. Pradėjus nuo Akmenkos ežero ir tos [ežero] salos, [tuomet] *Akmenos* upeliu į Skirnos upę. Už Skirnos upės, priešais tą vietą, kur *Akmena* įtekėjo į Skirną, riboženklis buvo pušyje, jį vokiečiai sunaikino. Nuo tos pušies į *Andriejkavo* pelkę per senų tiltų pelkę prie Saulės kalno. Nuo Saulės kalno prie *Večio* ežero, nuo [Večio] ežero Kurcumo upe į Kurcumo ežerą. Nuo Akmenkos ežero, prie kurio ribojasi Drūkšių ir Smalvos, iki Kurcumo ežero yra 2.5 mylios.

⁵⁸ Ričiai (lat. *Riču ez.*, balt. voz. *Рычы*, rus. оз. *Ричу*) – ežeras Baltarusijos–Latvijos pasienyje (Aukštutinės Dauguvos sav.), antras pagal gylį (51,9 m) Baltarusijoje ir ketvirtas Latvijoje.

⁵⁹ Tikėtina, tai ežero vakarinėje dalyje didžiausia sala Kamenecas (4 ha, rus. *Каменец*), kuri tokiu pavadinimu pažymėta ir 1865 m. Kauno, Kuršo ir Vitebsko gubernijų 3 varstų žemėlapyje (*Военно-топографическая карта Европейской России*. Санкт-Петербург: Изд-во Военно-Топогр. Отд., 1860–1917. *Ковенская губ. Курляндская губ. Витебская губ.*: Ряд XI, л. 5).

⁶⁰ Upė neidentifikuota.

⁶¹ Tokiu pavadinimu Orechovo ežeras (balt. voz. *Ажэхава*) yra Baltarusijoje, 5,2 km į R nuo Sitos ežero. M. Aunas jame lokalizuoja 1520 m. vad. *Redekohenn szee* (AUNS, Muntis. Livonijos un Braslavos novada robeža, p. 29). Pagal sienos aprašymo seką tai turėtų būti kitas ežeras.

⁶² Akmenkos ežeras, dar kitaip vad. Katriniškių, su sala, yra Latvijoje (lat. *Kartinišku ez.*, Aukštutinės Dauguvos sav.). 1861/1917 m. Kauno, Kuršo ir Vitebsko gubernijų 3 varstų žemėlapyje pažymėtas ežeras be pavadinimo su salele (*Ковенская губ. Курляндская губ. Витебская губ.*: Ряд XI, л. 5).

⁶³ Smalvos – dab. mst., Zarasų r.

⁶⁴ Po to tekste ženklas: †.

⁶⁵ Skirna – upelis išteka iš Drūkšių ežero, Kumpotės dešinysis intakas, eina Lietuvos–Latvijos siena (Zarasų r.).

⁶⁶ Saulės kalnas – gyv. *Sauleskalni* Latvijoje, minimas ir 1542 m. (Aukštutinės Dauguvos sav., žr.: ЛИЦКЕВИЧ, Олег. Граница между ВКЛ, с. 427).

⁶⁷ Šiuo metu žinomi 3 ežerai Kurcumo pavadinimu (lat. *Kurcums*): pirmasis – ežeras su to paties pavadinimo dvaru Latvijoje (Aukštutinės Dauguvos sav.); antrasis – užpelkėjęs, tarp Kampiniškių ir Laukesos ež., 4,1 km į ŠR nuo Zarasų, 6,58 km į ŠV nuo pirmojo, Lietuvos–Latvijos pasienyje (koordinatės: 55.7606136, 26.2827477); trečiasis – dab. Kalinaukos ež. (Zarasų r.), 2,14 km į PV nuo pirmojo. Pastarasis Оз. *Курчма* su Kalinovkos užsieniu (3. *Калиновка*) fiksuotas XIX a. kartografinėje medžiagoje (žr. *Ковенская губ. Курляндская губ. Витебская губ.*: Ряд XI, л. 5; Otilijos Kovalevskos (*Otilija Kovaļevska*) skaitytas pranešimas „Ko par Latvijas dienvidaustrumu pierobežas vietvārdiem stāsta 1542. gada Livonijas-Lietuvos lielkņazistes robežu apraksts“ 2021 m. spalio 13 d. XIII tarptautiniame baltistų kongrese „Baltu valodas laikā un telpā“; autoriai dėkingi autoriui už galimybę pasinaudoti informacija). Šiuo ežeru ėjo ir

Тут пришла граница князеи Кгедроцкихъ з Смолвнаны от Курчомъ озера⁶⁸. Имена князеи Кгедроитцких напротив Лифлянты⁶⁹. Сувецкага волость напротивку Лифлантъ⁷⁰. Волости Суветцкой граница, гдѣ ся сошла з волостью Обелскую напротив Лифлант, у озера Лювидо⁷¹, с того озера у Прудовую⁷² реку. Тою рекою у озеро Сусоту⁷³, напротив того озѣра сошла ся волость Ракиискага з волостью Обелскою. От граници Сувецкое з граници Ракииское, гдѣ ся сходит волость Обелскага з волостью Ракиискою, чотыри мили напротив Лифлант. С того озера Сусоты рекою Сус-аею⁷⁴ граница волости Ракииской. Ганусииской, Чадеиской, Пен-анской, в низ рекою, аж до реки Немна⁷⁵. От озера Сусот семь мил тымъ волостемъ граница з Лифланты Сусею, пришедши к Немну.

Nuo čia, nuo Kurcumo ežero, prasideda kunigaikščių Giedraičių ir Smalvų riba. Kunigaikščių Giedraičių valdos priešais Livonija. Suvieko valsčius priešais Livonija. Suvieko valsčiaus riba, ten, kur ribojasi su Obelių valsčiumi, priešais Livonija. Į Lavidės ežerą, nuo to ežero į Prūdų upę. Ta upė į Subato ežerą, priešais tą ežerą Rokiškio ir Obelių valsčių riba. Nuo Suvieko iki Rokiškio ribos, ten kur Obelių ir Rokiškio valsčių riba, 4 mylios, priešais Livonija. Nuo to Subato ežero Susėjos upė yra Rokiškio valsčiaus riba. Onušio, Čedasų, Pienonių [valsčių ribos] žemyn upė iki pat Nemunėlio upės. Nuo Subato ežero 7 mylias [tęsiasi] tą valsčių ir Livonijos riba Susėjos upė, atvykus prie Nemunėlio.

Lietuvos–Latvijos siena iki 1921 m. Labiausiai tikėtinas trečiasis variantas. 1473 m. sutartyje pateikiamas toks objekto aprašymas: *Ascendendo vero sursum ex parte altera eiusdem lacus sive stagni Curcymy ex opposito eiusdem vallis et colliculi, alias kopca, supradicti, fecimus alium colliculum et incisionem signorum in una tilia a quo colliculo et signis supradictis procedendum est directe modo supradicto, inter medias granicies praedictorum Woytschwiski et Schedibory usque ad flumen Dwina* (Kylant aukštyn iš kitos pusės to paties ežero, arba tvenkinio, [vadinamo] Kurcumas, [esančio] priešingoje anksčiau minėto slėnio [minėto prie Bauskės pilies] ir kalvelės, arba kapčiaus, pusėje, supylėme kitą kalvelę ir įrėžėme ženklus vienoje lipoje, nuo kurios aukščiau minėta kalvelė ir ženklai turi būti tęsiami taip, kaip prieš tai buvo nurodyta, prieš tai minėtų Vaišvilto ir Šedbaro sienų viduriu iki pat Dauguvos upės) (*Lietuvos metrika. Knyga 5: (1427–1506). Užrašymų knyga 5 / parengė Algirdas Baliulis, Artūras Dubonis, Darius Antanavičius, Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2012, Nr. 531, p. 347*).

⁶⁸ Po to tekste ženklai: - † -.

⁶⁹ Po to tekste ženklai: † - - - - -.

⁷⁰ Po to tekste ženklai: - - - -.

⁷¹ Tokiu pavadinimu ežero nėra, tik gyvenvietė Liudvinavas (išnykusi) Lietuvoje, pasienyje su Latvija (*Latvijas topogrāfiskās kartes*, l. 70–Rakiški) ir 2,9 km į R buv. Lavidės dvaras (lat. *Lavide*) Latvijoje (Aukštutinės Dauguvos sav.). Ties šiuo žodžiu dešinėje parašėte vėlyvesnis įrašas: obel[skā] granic[a].

⁷² Prūdė (lat. *Prūde, Prode, Ličupe*) – upelis Latvijoje (Aukštutinės Dauguvos sav.), į R nuo Subatės mst., kairysis Kriaunos (lat. *Kreuna*) intakas, ilgis – 10,8 km. Atkarpa nuo Prodės (lat. *Prode*) dar vadinama Kriauna, 570 m eina Lietuvos–Latvijos siena. 1545 m. *Prudupis* minimas kaip 1367 m. Vaišvilto sienos atkarpa, kuris tyrėjų neteisingai buvo identifikuotas kaip Prūdųpis (Rokiškio r.), žr.: ČELKIS, Tomas; ANTANAVIČIUS, Darius. 1545 metų Livonijos, p. 169.

⁷³ Subatas (lat. *Mazais Subates ez., Lielais Subates ez.*) – ežeras Latvijos–Lietuvos pasienyje, Latvijoje tarp Didžiojo ir Mažojo Subato ežerų įsikūręs Subatės mst. (Aukštutinės Dauguvos sav.).

⁷⁴ Susėja (lat. *Dienvidsusēja*) – Nemunėlio dešinysis intakas, ilgis – 114 km, ištakos į V nuo Subatės mst., aukštupiu keletas km eina Latvijos–Lietuvos siena. 1545 ir 1584 m. nurodyta, kad Susėjos upė ėjo Vaišvilto siena (WOJTKOWIAK, Zbysław. Delimitacja litewsko-kurlandzka z 1584, s. 272; ČELKIS, Tomas; ANTANAVIČIUS, Darius. 1545 metų Livonijos, p. 169).

⁷⁵ Nemunėlis – upė Lietuvoje ir Latvijoje, ilgis – 191 km, 76 km eina Lietuvos–Latvijos siena.

Ставши над Немномъ на том берегу откул Сусена в Немон упала. У низ Немна, смотречи по рецѣ, тогда нижеи устя сусеискоз(о) Немномъ граница.

С правое стороны Немна Лифлянты, а з левои || [204v] стороны Немна волость Биржанскага и Упитскага. Тымъ волостямъ граница з Лифлянтъ Немномъ у низ до городища, рекомоз(о) Новкгоила⁷⁶, выше Бовска две мили. Тут пошол Немон у Лифлянтъ по обеим сторонамъ. А граница от Немна пошла чимъ на простеи до реки Муши⁷⁷ к городишу, которое над Мушою, на имѣ Комодра⁷⁸, вышеи Бовска одна миля. И под тымъ городишомъ через реку, пуцаючи Мушу по обеим сторонам у Лифлянтъ, от Комодра городища и от реки Муши граница сухомъ пошла к старому гумнищу⁷⁹ Бовскому пол мили от Бовска, на которомъ гумнищу тогда дуб стоал.

А от того дуба до двора Орникова⁸⁰ дорогою до Виришис⁸¹ реки, где ж тамъ стоал дуб над рекою на селищи, рекомом Усодахъ⁸², на усты, гдѣ ся сходит река Виришисъ з рекою Швитенем⁸³, тамъ же был знак положон у дубѣ. А от тоз(о) дуба у расен, а от расеня до шолвенское границы у реку Виричу⁸⁴, гдѣ ся сходит граница шолвенскага з волостью Упицкою напротив Лифлянтъ⁸⁵.

Apersistojus prie Nemunėlio, tame krante, kur Susėja įteka į Nemunėlį. Nuo Susėjos žiočių siena [su Livonija yra] Nemunėlio [tėkme] žemyn, žiūrint upės vaga.

Po dešinę Nemunėlio pusę – Livonija, o po kairę Nemunėlio pusę – Biržų ir Upytės valsčiai. Tiems valsčiams riba su Livonija Nemunėlio [tėkme] žemyn iki piliakalnio, vadinamo Nuogailena, Bauskė [yra] virš [piliavietės] 2 mylios. Nuo čia iš abiejų Nemunėlio krantų yra Livonija. O siena nuo Nemunėlio tiesiausiai eina iki Mūšos upės prie piliakalnio, kuris prie Mūšos, vadinamo Kamardė, Bauskė [yra] virš [piliakalnio] 1 mylią. Ir kitapus upės nuo tos piliavietės, [toliau] Mūša [teka] į Livoniją, nuo Kamardės piliakalnio ir nuo Mūšos upės riba [eina] sausuma, prie Bauskės senosios kluonienos, nutolusios 0,5 mylios nuo Bauskės, kurioje kluonienoje tuomet buvo [išaugęs] ažuolas. O nuo to ažuolo iki Arniko dvaro, keliu iki Viršyčio upės, kur gi ten augo prie upės ažuolas kaimavietėje, vadinamoje Asoda, prie žiočių, ten kur suteka Viršytis ir Švitinio upė, ten gi buvo riboženklis iškaltas [įrėžtas] ažuole. O nuo to ažuolo iki uosio, o nuo to uosio prie Šiaulių [valsčiaus] ribos į Virčiuvio upę, ten kur ribojasi Šiaulių ir Upytės valsčius, priešais Livoniją.

⁷⁶ Nuogailena (lat. *Nogailena*) – žiemgalių piliakalnis (HAbs 31,99 m), Nemunėlio kairiajame krante, dab. Bauskės kr. Pylimu ėjo Lietuvos–Latvijos siena iki 1921 m.

⁷⁷ Mūša (lat. *Mūsa*) – upė Lietuvoje ir Latvijoje, ilgis – 164 km.

⁷⁸ Kamardė (lat. *Kamārde*) – žiemgalių piliakalnis (HAbs 26,82 m), Mūšos kairiajame krante, dab. Bauskės kr. Juo ėjo Lietuvos–Latvijos siena iki 1921 m. Sieną tarp Nemunėlio (Nuogailenos kalno) ir Kamardės kalno prie Mūšos upės minima 1473 m. sienos sutartyje kaip 1426 m. „Šedbaro siena“ (*Lietuvos metrika*, p. 347).

⁷⁹ Objektas nelokaluotas, sąlyginis taškas pažymėtas pusę mylios (~3,7 km) į PV nuo Bauskės.

⁸⁰ Dvaras nelokaluotas, gali būti ir Svitene ↓.

⁸¹ Viršytis (lat. *Virsite*) – upė Lietuvoje ir Latvijoje, Švitinio kairysis intakas, ilgis – 37 km.

⁸² Spėjama, kad pavadinimas kilęs nuo valstiečių mokėtos piniginės rentos už naudojamą sklypą – *asodos* (*pasodos*). Šioje vietoje žinomas vėlesnis baronų Grothusų (*von Grothuss*) Svitinės dvaras (*Svitene*, Latvija). Nors iš kitų šaltinių žinoma, kad ši teritorija XV a. pabaigoje priklausė Livonijos ordinui, o 1505 m. didelę Rundalės valdą nusipirko Oto Grothusas (*Otto von Grothuss*, †1527). Jo sūnūs 1543 m. pasidalino tėvo palikimą į 3 dalis ir tokiu būdu susiformavo baronų Grothusų giminės 3 atšakos: Rundalę paveldėjo vyriausias sūnus Oto (*Otto von Grothuss*, †1577), Svitene – vidurinis sūnus Tomas, Berštali/ Berštelė – jauniausi Hermanas ir Detlofas (LANCMANIS, Imants. *Svitenes muiža. Bērsteles muiža. Schwitten. Gross-Bersteln*. Rundāle: Rundāles pils muzejs, 2003, lpp. 3, 45–46).

⁸³ Švitinys (lat. *Svitene*) – upė Lietuvoje ir Latvijoje, kairysis Lielupės intakas, ilgis – 72 km.

⁸⁴ Virčiuvis (Virčiuvė, lat. *Vircava*) – upė Lietuvoje ir Latvijoje, kairysis Lielupės intakas, ilgis – 69 km.

⁸⁵ Ties šiuo žodžiu kairėje parašėte vėlyvesnis įrašas: [g]ranica [sz]owlew upicka.

<p>Простъ через Вирчюу реку межи волостю Шолвенскую и з Лифланты сухомъ граница до горы, на имя Шиланы⁸⁶, чотыри мили⁸⁷. Што на постеи от Шилоны гори до реки, на имя Шветы⁸⁸, двѣ мили до границы волости Бирженское, гдѣ сѣа сходит граница волости Биржонское з волостю Шовлуискую [s] напротивку Лифланту, нижеи местечка небощика пана Сиревича⁸⁹, на имя Жакггор⁹⁰, пол мили. От шовленскои граници через реку Швету Бирженскои волости граница з Лифланты до реки Ринги⁹¹. А от реки Ринкги до реки Тервети⁹², а от реки Тервети до Грушовои горы⁹³.</p>	<p>Siena tarp Šiaulių valsčiaus ir Livonijos [tęsiasi] tiesiai per Virčiuvio upę sausuma iki kalno, vadinamo Šilėnų, 4 mylios. O po to nuo Šilėnų kalno iki upės, vadinamos Švėtė, 2 mylios iki Beržėnų valsčiaus ribos, ten kur ribojasi Beržėnų ir Šiaulių valsčiai, priešais Livoniją, žemiau už velioniui Sirevičiui priklausiusio miestelio, vadinamo Žagarė, 0,5 mylios. Nuo Šiaulių [valsčiaus] ribos per Švėtės upę Beržėnų valsčiaus riba su Livonija iki Rengės upės. O nuo Rengės upės iki Tervetės upės, o nuo Tervetės upės iki Grūšių [Hrūšių] kalno.</p>
---	---

⁸⁶ Mežmuižos Silokalno piliakalnis (lat. *Mežmuižas Silakalns, Augstais, Pilātes kalns*, HAbs 63,21 m) yra Latvijoje, Jelgavos kr., prie pat sienos (URTĀNS, Juris. *Mežmuižas Silakalns*. Latvijas vēstures institūta žurnāls. 1995, Nr. 3, lpp. 155–157). 1927 m. žemėlapyje (*Latvijas topogrāfiskās kartes*, l. 31-Kalnamuiža) pats kalnas nepažymėtas, tačiau greta – sodybos pavadinimu *Siliņi, Šīli, Sila kapi*. Sienos aprašyme užfiksuota vietovardžio forma Šilėnai verčia sugrįžti prie žiemgalių Silėnės žemės ir pilies (1254, 1271 m.) lokalizacijos diskusijos, kurios vieta nuo XIX a. pabaigos nusistovėjo šiame piliakalnyje (VASILIAUSKAS, Ernestas. *Žiemgalių žemės XII–XIII a. Kryžiaus karų epocha Baltijos regiono tautų istorinėje sąmonėje*. Šiauliai: Saulės delta, 2007, p. 34–35, 50–51), o istorikas Tomas Baranauskas nurodo ją bus kitame – Šilėnų piliakalnyje prie Kuršėnų, Ventos kairiajame krante (Šiaulių r.) (BARANAUSKAS, Tomas. *Kur buvo žiemgalių Silėnės žemė? Florilegium Lithuanum: in honorem eximii professoris atque academici Lithuani domini Eugenii Jovaiša anniversarii sexagesimi causa dicatum*. Sudarytojai Grasilda Blažienė, Sandra Grigaravičiūtė, Aivas Ragauskas. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2010, p. 194–206; *Žiemgalos aktai = Acta Semigalliae*. Parengė, vertė ir komentavo Tomas Baranauskas. Joniškis: Žiemų pradas „Simkala“, 2014, p. 7, 11).

⁸⁷ Lenas tarp Platonės ir Švėtės upių 1462 m. kovo 6 d. suteiktas Livonijos ordino vasalui Klausui Medemui (*Klaus von Medem*). Ribozenkliais nurodyti kryžiais pažymėti medžiai ir akmenys, upės, tačiau gyvenvietės nepaminėtos – vadinasi, kraštas dar retai buvo gyvenamas (žr. *Pergamenta un papira dokumenti (1254.–1909.)*. Livonijos ordeņa mestra J. Mengedes-Osthofa lėpa grāmata K. Medenheimam par muizās piešķiršanu starp Svētes, Vilces un Platones upēm. 1462. g. Latvijas Valsts vēstures arhīvs, f. 5561, ap. 4, b. 94).

⁸⁸ Švėtė (lat. *Svėte*) – upė Lietuvoje ir Latvijoje, kairysis Lielupės intakas, ilgis – 123 km.

⁸⁹ Tikėtina, minimas Senosios Žagarės dvaro savininkas Sirevičius. Stanislovo Syrevičiaus Mikalojaus (III karta) žmona našlė Marina (Marijona) minima kaip bažnyčios fundatorė 1523 m., o jų sūnus Mikalojus (IV) – kaip 1546–1550 m. Užvenčio tūjūnas. Dvarvietė, kuri įrengta žiemgalių XIII a. pabaigos – XIV a. Žagarės II piliakalnyje, archeologų tyrinėta 1956, 2010, 2012 m. Plačiau žr.: SAVIŠČEVAS, Eugenijus. *Žemaitijos*, p. 342; BŁASZCZYK, Grzegorz. *Herbarz szlachty żmudzkiej*. t. 5, Warszawa: DiG, 2016, s. 443–444; VASILIAUSKAS, Ernestas. *Žagares 2. (Žvelgaičiu) pilskalns 13.–17. gadsimtā: no koka pils līdz koka muižai. Arheoloģija un etnogrāfija*, 2014, p. 97–110.

⁹⁰ Žagarė – dab. miestas Joniškio r.

⁹¹ Rengė (lat. *Reņģe*) – upelis Lietuvoje (Joniškio r.) ir Latvijoje, ištakos į V nuo Žagarės, kairysis Tervetės intakas, ilgis – 13 km.

⁹² Tervetė (latv. *Tērvete*) – upė Latvijoje, kairysis Švėtės intakas, ištakos prie Viešučių k. (Akmenės r.), ilgis – 68 km.

⁹³ Pagal seką turėtų būti Lokavos piliakalnis (dar kitaip vad. Kerežių, KVR A576P, HAbs – 98,8 m) prie buv. Kerežių kaimo (*Lietuvos piliakalniai: atlasas*. Sudarytojai Zenonas Baubonis, Gintautas Zabiela; piliakalnių aprašas: Gintautas Zabiela]. Vilnius: Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija, 2005, p. 24–25). 1927 m. žemėlapyje pažymėtas kalnas, o ant jo – trianguliacijos bokštas (*Latvijas topogrāfiskās*

<p>От Грушовои горы до озерца Карноупис⁹⁴, и вси речки, чим на простей от реки до реки попорек. От Карновпис до волости Дирвацкое тивунство пана Гана Станковича⁹⁵, гдѣ ся зходитъ волость [205] Дирвацкага з волостью Бирженскую напротив Лифлантъ.</p> <p>Граница межи волость[ю] Дирвацкое и Лифлант. От Корновпис рекою Олсною⁹⁶ три мили до волости Дирвацкое ж тивунства пана Станислава Володковича⁹⁷. Тою Олсною⁹⁸ полтыры [s] мили до границы волости Биржанское, гдѣ ся сходитъ з волостью Дирвацкою напротив Лифлянты, Биржанскои волости граница з Лифлянты. Пустивши тую реку Олснху по обеюмъ сторонамъ в землю Лим(о)вскую на бор горю, на имя Окривы⁹⁹, миля у реку, на имя Окжеря¹⁰⁰. Тою рекою в дол жь до реки Водоксты¹⁰¹ миля, Водокстою рекою в дол жь миля жь до реки Венты¹⁰², до телшовское границы, где ся сходитъ волость Телшовскага з волостью Биржацкою.</p>	<p>Nuo <i>Grūšių</i> [<i>Hrūšių</i>] kalno iki Karpėnų ežerėlio, ir per visus [kitus] upelius, kuo tiesiausiai statmenai upių [vagų atžvilgiu]. Nuo Karpėnų iki [Didžiųjų] Dirvėnų valsčiaus Jono Stankaičio [Bilevičiaus] tįjūnija, ten kur ribojasi [Didžiųjų] Dirvėnų ir Beržėnų valsčiai, priešais Livoniją. Riba tarp [Didžiųjų] Dirvėnų ir Livonijos. Nuo Karpėnų Agluonos upe 3 mylios iki taip pat [Mažųjų] Dirvėnų valsčiaus, Stanislovo Valadkevičiaus tįjūnijos. Ta pačia Agluona [Vadakste] 1,5 mylios iki Biržuvėnų valsčiaus ribos, ten kur ribojasi su [Mažųjų] Dirvėnų valsčiumi priešais Livoniją. Biržuvėnų valsčiaus riba su Livonija. Nuo ten, kur Agluonos [Vadakstės] upės abu krantai [priklauso] Lietuvai per šilą į kalną, vadinamą <i>Okrivos</i>, [nuo ten] 1 mylia iki upės, vadinamos Ežerė. Tuo paupiu iki gi Vadaksties upės 1 mylia, taip pat gi Vadaksties paupiu 1 mylia iki Ventos upės, iki Telšių ribos, ten kur Telšių ir Biržuvėnų valsčių riba.</p>
--	---

kartes, l. 26-Auce). T. Baranauskas spėja jame buvus žiemgalių Duobenės žemės Egluonenės apygardos ↓ centrą (Žiemgalos aktai, p. 28).

⁹⁴ Ežero tokiu pavadinimu nepavyko aptikti, spėjamoje jo vietoje šiuo metu plyti tik Karpėnų pelkė (kt. Lydmiškio pelkė), Naujosios Akmenės kaim. sen., 1 km į rytus nuo Naujosios Akmenės. Plotas – 1042 ha. Susiformavusi banguotoje moreninėje lygumoje, maitinasi krituliais ir paviršiniaisiais vandenimis, likę nesupelkėjusių salų. Didėsni dalis plynraistinė aukštapelkė, likusi dalis – tarpinio tipo pelkė ir žemapelkė. Mišraus durpių kloti didžiausias storis – 3,4 m, vidutinis – 1,5 m. Pietiniame pakraštyje po durpėmis esama 0,5 m storio ežerinių nuosėdų sluoksnio (*Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija*. T. 2, Vilnius: Mintis, 1968, p. 71). Pelkė 1927 m. žemėlapyje pažymėta kaip didelis masyvas, plytintis tarp Karpėnų (į R), Dirvonių (į P) ir Šapnagių (į ŠV) kaimų (*Latvijas topogrāfiskās kartes*, l. 26-Auce).

⁹⁵ Jonas Stankaitis Bilevičius. Plačiau: SAVIŠČEVAS, Eugenijus. *Žemaitijos*, p. 283, 302–303.

⁹⁶ Agluonà, Egluonà, (lat. *Eglone*) – upė Akmenės r., Vadaksties kairysis intakas, ilgis – 23 km. Prasideda Karpėnų pelkėje ↑, teka į šiaurės vakarus Ventos vidurupio lyguma. Įteka į Vadakstį, į šiaurę nuo Kesių (RAINIS, Algirdas. Agluona. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. [žiūrėta 2022 11 18]. Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/straipsnis/agluona-2/>). Žiemgalių Duobenės žemės provincija Egluonenė (*Eglonene*) paminėta 1272 m. spalio 7 d. dalybų akte (Žiemgalos aktai, p. 26, 28).

⁹⁷ Stanislovas Valadkevičius. Plačiau: SAVIŠČEVAS, Eugenijus. *Žemaitijos*, p. 283, 356–357.

⁹⁸ Pagal seką turi būti Vadakstės upės atkarpa tarp jos intako Agluonos ir Ežerės up., nes šis pasienio ruožas priklausė Mažųjų Dirvėnų ir Biržuvėnų vlsč. (BŁASZCZYK, Grzegorz. *Żmudź w XVII i XVIII wieku: zaludnienie i struktura społeczna*, įklija tarp p. 144–145).

⁹⁹ Kalva nelokalizuota. LIDAR nuotraukoje, dešiniajame Vadakstės krante, matyti aukštumėlė, kurioje vėliau buvo įsikūrusi Rubos dvarvietė.

¹⁰⁰ Ežerė (lat. *Ezere*) – upė Latvijoje (Saldus kr.), dešinysis Vadakstės intakas, ilgis – 54 km.

¹⁰¹ Vadakstis (Vadakstė, lat. *Vadakste*) – Latvijos–Lietuvos (Mažeikių, Akmenės r.) pasienio upė, dešinysis Ventos intakas, ilgis – 82,2 km, 67 km eina Lietuvos–Latvijos siena.

¹⁰² Venta – upė Lietuvoje ir Latvijoje, ilgis – 346 km.

От устья Водоксты¹⁰³, с которое стороны упала у Венту, у низ Венты с тое стороны Лифлянты а з другое стороны Венты в низ жо пошла по Венте волость Телшовскага с полмили напротив Лифлянт об реку, и спускаючи реку Венту по обеом сторонам Лифлянты. От Венты реки пуццою две мили до речки, на имя Скутеля¹⁰⁴. Через тую речку чим на простеи до реки, на имя Лоши¹⁰⁵, а Лошою у верхъ полторы мили. А з реки Лоши леси и боры миля, аж до реки, на имя Трумпы. А Трумпою миля, аж до озера, на имя Колтя¹⁰⁶, через которое озеро граница идетъ, занимаючи того озера две части в Жомоитское, а третна част в Лифлянты. А з озера долиною до дуба, которыи стоит на поли. А от дуба полемъ и лесом просте до озерца, на имя Сортя¹⁰⁷. А от того озерца речкою Сортею¹⁰⁸, аж до реки, до Описы¹⁰⁹, двѣ мили, и где Сортя в Опису упала. И где пришла граница волости Вершецкое и сошла ся з волостью Телшовскою. Напротивку Вешвецкое [s] волости, граница з Лифлянты от устья Сорты, || [205v] где упала у реку Опис. В дол жь рекою Описью двѣ мили до реки Бартвы¹¹⁰, и где Опис у Бартву впала, и где сошла ся граница волости Плотелское з волостью Вешвенскою против Лифлянт. Волости Плотелскои граница з Лифлянты. Почонши от реки Бартвы, где в нее река Опис упала, через реку Бартву чим простеи болотом, рекомьмъ Тирепелке, двѣ мили до реки, прозываемыя Св(я)тага река. Тою Св(я)тою рекою от того Тирепелки чотыри мили, где Св(я)тага река впадаетъ в море соленое. Тут ся доконала граница Великому Кн(я)зству Литовскому з Лифлянты.

Nuo Vadaksties žiočių, iš kurios pusės įteka į Ventą, Ventos [tėkme] žemyn iš tos pusės Livonija, o iš kitos Ventos pusės, Ventos [tėkme] žemyn, Telšių valsčius, [kuris] tęsiasi apie 0,5 mylios, priešais Livoniją, o nuo ten Ventos abu krantai [priklauso] Livonijai. Nuo Ventos upės 2 mylios giria iki upelio, vadinamo Skutulas. Per tą upelį kuo tiesiausiai iki upės, vadinamos Lūšis, o Lūšies [tėkme] aukštyn 1,5 mylios. O nuo Lūšies upės mišku ir šilu 1 mylia iki upės, vadinamos *Trumpa*. O *Trumpos* [paupiu] 1 mylia iki ežero, vadinamo Kalčiai, per kurį ežerą yra riba, 2/3 to ežero priklauso Žemaitijai, o 1/3 – Livonijai. O nuo [to] ežero slėniu prie ažuolo, kuris auga lauke. O nuo ažuolo lauku ir mišku tiesiai prie ežerėlio, vadinamo Sartis. O nuo to ežerėlio Sarčio upeliu iki pat Apšės upės 2 mylios, ten kur Sartis įteka į Apšę. Ten kur Viešvėnų ir Telšių valsčių riba. Priešais Viešvėnų valsčių, siena su Livonija yra nuo Sarčio žiočių, [ties ta vieta] kur įteka į Apšės upę. Apšės upė 2 mylios iki Bartuvos upės, ten kur Apšė įteka į Bartuvą, ten Platelių ir Viešvėnų valsčių riba, priešais Livoniją. Platelių valsčiaus ir Livonijos riba. Pradėjus nuo Bartuvos upės, ten kur į ją Apšės upė įteka, per Bartuvos upę kuo tiesiausiai pelke, vadinama *Tyriapelkė*, 2 mylios iki upės, vadinamos Šventoji. Nuo tos *Tyriapelkės* ta Šventąja upė 4 mylios, ten Šventoji upė įteka į sūrią jūrą. Čia užsibaigia Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės ir Livonijos siena.

¹⁰³ Rankraštyje: *Волоксты*.

¹⁰⁴ Skutulas – upė Lietuvoje (Mažeikių r.) ir Latvijoje, Ventos kairysis intakas, ilgis – 11,3 km.

¹⁰⁵ Lūšis (lat. *Losis*) – upė Lietuvoje (Mažeikių r., Skuodo r.) ir Latvijoje, Ventos kairysis intakas, ilgis – 31,5 km, 27 km eina Lietuvos–Latvijos siena.

¹⁰⁶ Kalčiai – ežeras Latvijos–Lietuvos (Skuodo r.) pasienyje.

¹⁰⁷ Sarčio ežeras neišliko / neidentifikuotas.

¹⁰⁸ Sartis – Latvijos–Lietuvos (Skuodo r.) pasienio upė, Apšės dešinysis intakas.

¹⁰⁹ Apšė (lat. *Apše*) – upė Skuodo r., Bartuvos dešinysis intakas, ilgis – 40 km, 20 km eina Lietuvos–Latvijos siena.

¹¹⁰ Bartuva (lat. *Bārta*) – upė Lietuvoje (Skuodo r.) ir Latvijoje, ilgis – 103 km.

На томъ выше писаном валном соиме были панове рада Великог(о) Кн(я)зства Лит(о)вского: осв(е)щ(е)ныи [s] кн(я)з Ганъ с¹¹¹ кн(я)жат лит(о)вских з Божее ласки бискуп виленскии, кн(я)з Павел кн(я)жа Голшанское з Божее ласки бискуп луцкии, кн(я)з Миколаи з Божее ласки бискуп жомоитскии, кн(я)з Миколаи Вижгал бискуп киевскии.

Велможныи¹¹² панове: пан Олбрахт Мартынович Кгаштолит комесь з Мурованых Кгереноин, воевода виленскии, канцлерь Великого Кн(я)зства Лит(о)вского, староста белскии, мозырскии, бобруиски[и], кн(я)зь Костянтин Иванович Острозскии, воевода троцкии, гетман навыйшиши, староста брянславскии и веницкии, пан Юрьи Миколаевич Радивил, кашталян виленскии, староста городенскии, маршалокъ дворныи, лидскии, белицкии д(е)[р]жа[вца], пан Станислав Станиславович, вышереченыи комисарь, кашталян троцкии, староста жомоитскии, пан Ганъ Ганович Заберезынскии, маршалок земскии, воевода новгородскии, державца меречцкии, ошменскии и довжковскии, пан Андрѣи Гакубович Немиря, воевода киевскии, державца свислоцкии, пан Петръ Станиславович, воевода полоцкии, староста дорогицкии, державца ожскии и переломскии, || [206] пан Ган Юревич Глебович, воевода витебскии, маршалокъ, пан Иван Богданович Сопѣга, воевода подляискии, маршалокъ.

И иншии вси кн(я)жата и панове рады земли Руское, ки-ане, смольняне, полочане, витбляне; и жомоить.

А пописывал тыи границы шляхотныи Семен Костянтинович Жаба хоружии керновскии, а Олехно Федорович Кривецъ. И доконали писати и принесли тот пись до тых выше реченых панов пословъ на берег к морю, к солоному, от куль мели их м(и)л(о)сть почати поправляти граници.

Лѣта Божего нароченья 1529 м(е)с(я)ца ген(варя) 12 ден, индикта трети¹¹³.

Tame prieš tai minėtame visuotiniame seime dalyvavo [šie] Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Ponų tarybos nariai: Dievo malone šviesiausiasis Vilniaus vyskupas Jonas iš Lietuvos kunigaikščių, Dievo malone Lucko vyskupas Paulius Alšėniškis, Dievo malone Žemaitijos vyskupas Mikalojus [Radvila], Kijevo vyskupas Mikalojus Viežgaila. Dauggaliai ponai: Mūrinių Geranainių grafas, Vilniaus vaivada, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kancleris, Bielsko, Mozyriaus, Babruisko seniūnas Albertas Martinaitis Goštautas; Trakų vaivada, didysis etmonas, Braclavo ir Vinicos seniūnas, kunigaikštis Konstantinas Ostrogiškis; Vilniaus kaštelionas, Gardino seniūnas, [valdovo] dvaro maršalas, Lydos, Bielicos laikytojas Jurgis Mikalojaitis Radvila; prieš tai minėtas komisorius, Trakų kaštelionas, Žemaitijos seniūnas Stanislovas Stanislavaitis [Kęsgaila]; valstybės maršalas, Naugarduko vaivada, Merkinės, Ašmenos ir Daugailių laikytojas Jonas Jonaitis Zaberezinskis; Kijevo vaivada, Svisločiaus laikytojas Andriejus Jokūbaitis Nemiraitis; Polocko vaivada, Drohičino seniūnas, Ašiužos ir Perlamo laikytojas Petras Stanislavaitis [Kiška]; Vitebsko vaivada, [valdovo] maršalas Jonas Jurgaitis Hlebiavičius; Palenkės vaivada, [valdovo] maršalas Jonas Bogdanaitis Sapiega. Ir visi kiti Rusios žemės kunigaikštaičiai ir ponaičiai, kijoviečiai, smolenskiečiai, polockiečiai, vitebskiečiai; ir žemaičiai.

O aprašė tą sieną Kernavės vėliavininkas kilmingasis Simonas Konstantinaitis Žaba ir Aleksandras Teodoraitis Krivecas. [Jie] baigė surašyti ir tą aprašą atgabeno prie sūrios jūros kranto tiems prieš tai minėtiems pasiuntiniams-[komisoriams], o nuo ten turėjo Jų Mylistos sieną delimituoti. 1529 Dievo gimimo metais, sausio mėnesio 12 dieną, 3 indikta.

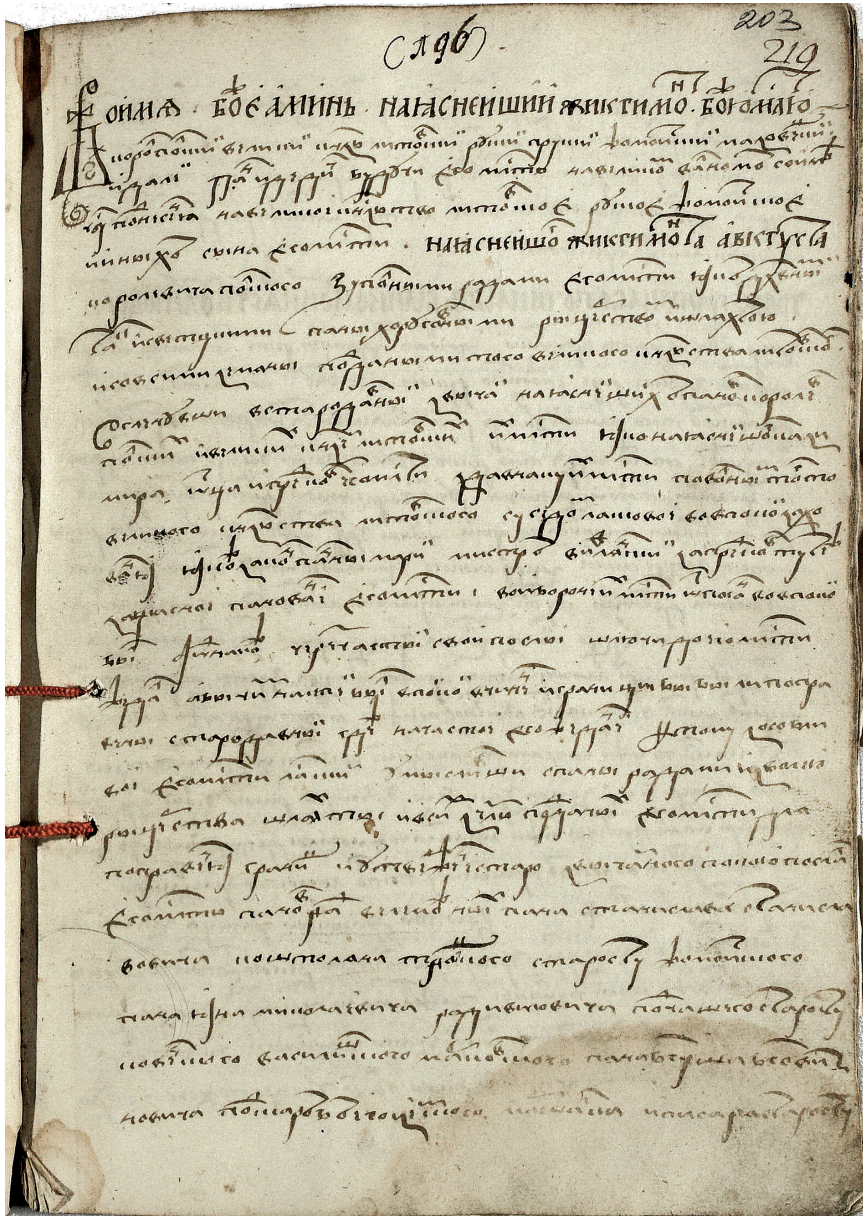
¹¹¹ Ištaisyta iš raidės z.

¹¹² Inicialinė raidė dviejų eilučių dydžio.

¹¹³ Likusi tuščia puslapio dalis perbraukta.

2 priedas. LDK ir Livonijos 1529 m. sausio 12 d. sienos aprašo rankraštis¹¹⁴

A. Pirmas puslapis, LM-223, l. 203;

¹¹⁴Tik pirmų trijų rankraščio puslapių skaitmeninės kopijos buvo padarytas mokslinės komandiruotės Rusijos valstybės senųjų aktų archyve metu, 2016 m. Straipsnio rengimo metu likusių rankraščio puslapių skaitmeninių kopijų užsakyti nepavyko dėl 2022 m. prasidėjusios Rusijos karinės invazijos į Ukrainą.

3 priedas. LDK ir Livonijos 1529 m. sausio 12 d. sienos lokalizacija

